

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 4.

ÅREN

1871—1875.

VERMLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Vermlands län, som till sina yttre gränser efter senast afgifna underdåniga femårsberättelse icke undergått någon förändring, innesluter enligt Generalstabens nyligen verkställda beräkningar 166,523 kvadratmil, deraf, oberäknadt länets andel i Venern, sjöar och andra vattendrag upptaga 13,796 kvadratmil.

Inom länet belägna städer, Karlstad, Kristinehamn och Filipstad, stå fortfarande under egen jurisdiktion. I afseende å landets judiciella indelning har under femårsperioden den förändring deremot egt rum, att Söder-Sysslets domsaga jemlikt Kungl. brefvet den 5 Juni 1874 fördelats i tvenne, omfattande den ena Gillbergs och Näs härad och den andra Nordmarks härad. Länets öfriga fem domsagor äro oförändrade och finnas således inom länet nu sju domsagor, nemligen:

Öster-Sysslets: omfattande Visnums, Fernebo, Ölme och Väse härad:

Mellan-Sysslets: Karlstads, Grums och Kils härad;

Söder-Sysslets: Gillbergs och Näs härad;

Nordmarks: Nordmarks härad;

Fryksdals: Fryksdals härads öfre och nedre tingslag, af hvilka det förra förut tillhört Elfdals- och det senare Jösse härads domsaga, men till följd af Kungl. brefvet den 7 Mars 1856 förenats till särskild domsaga;

Jösse: Jösse härad, deruti inberäknad Arvika köping, som väl har egen kommunalförvaltning, men i judiciellt hänseende lyder under Jösse häradsrätt; samt

Elfdals: Elfdals härads öfre och nedre tingslag samt Nyeds härad, hvilket senare jemlikt nyss åberopade Nådiga bref utbrutits från Öster-Sysslets domsaga.

Beträffande den kyrkliga fördelningen hafva vid den ännu fortgående regleringen af presterskapets framtida löneinkomster ytterligare tvenne förändringar i pastorats-indelningen genomförts sålunda,

att Stafnäs och Glafva socknar, hvilka förut utgjort ett pastorat, från och med den 1 Maj 1875 bilda hvar sitt särskilda gäll; och

att af Fryksände pastorat bildats 2:ne gäll, omfattande det ena Fryksände, Hvitsands, Lekvattnets och Lysviks socknar samt det andra Östmarks församling. Pastoratens antal, som enligt senaste femårsberättelsen ökats från 30 till 43, har således ytterligare ökats till 45. Prosteriens likasom kyrkosocknarnas antal är deremot oförändradt och utgöra således de förra 9 och de senare 87. Dessutom finnes inom Ekshärads socken uppfördt ett särskildt kapell, benämndt "Gustaf Adolf", men denna sålunda bildade kapellförsamling utgör endast med hänseende till de rent kyrkliga förrättningarna ett särskildt samfund, men tillhör i öfrigt fortfarande Ekshärads socken.

I afseende å den administrativa indelningen har under femårsperioden ingen förändring egt rum och länet är således fortfarande fördeladt i 14 härad, 6 fögderin och 17 länsmansdistrikt, sålunda att

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utgiver ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-30.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Invånare.....	2.
Tab. Litt. A. Egovidd och dess användande till särskilda odlingsföremål.....	4.
3. Näringar.....	5.
Tab. Litt. B. Utsäde och skörd.....	5.
Tab. Litt. C. Underhållna kreatur.....	5.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	13.
Tab. Litt. A. Malmuppfördringen, bruksåret 1875	14-15.
Tab. Litt. B. Masugnarne och tackjernstillverkningen, bruksåret 1875.....	16.
Tab. Litt. C. Stångjernsverken, bruksåret 1875.....	17.
Tab. Litt. D. Stål- och jernmanufakturverken, bruksåret 1875.....	18.
Tab. Litt. E. Tillverkad gjutgods, bruksåret 1875.....	19.
Tab. Litt. F. Antal arbetare, använda vid bergverks- och bruksrörelsen året 1875.....	19.
Tab. Litt. G. Utfärdade mutsedlar och hvilostånd.....	19.
Tab. Litt. H. Uppgift öfver trafiken på Mölnbacka jernväg åren 1871-1875.....	20.
Tab. Litt. I. Uppgift öfver trafiken på Borgviks jernväg åren 1871-1875.....	20.
Tab. Litt. K. Uppgift öfver trafiken på Dejefors jernväg åren 1871-1875.....	20.
Tab. Litt. L. Uppgift å gods och effekter, som passerat Forshaga kanal, samt intraderna för åren 1871-1875.....	21.
Tab. Litt. M. Trafik- och slussinkomster vid Seffle kanal från dess öppnande år 1837.....	22.
5. Kameralförhållanden.....	24.
Tab. Litt. N. Minuthandel med och utskänkning af spirituösa drycker under åren 1871-1875.....	24.
6. Politi.....	25.

	Sid.
Tabellbilagor	31-40.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	31.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	31.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	31.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	32.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	32.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	32.
Tab. N:o 7 a. Bruk, fabriker och manufaktur-inrättningar, år 1875.....	33.
Tab. N:o 7 b. Handverkare och idkare af annan näring samt deras arbetare år 1875.....	34.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverin och skjutsning.....	35.
Tab. N:o 9 a. Sjöfart, år 1875.....	35.
Tab. N:o 9 b. Handlande och deras betjening, år 1875.....	36.
Tab. N:o 10 a. Hemman och jordlägenheter m. m. å landsbygden, år 1875.....	36.
Tab. N:o 10 b. Jordområde och egendomar i städerna.....	37.
Tab. N:o 11. Laga skiften, åren 1871-1875.....	37.
Tab. N:o 12. Stats- och riksgäldsmedlen, åren 1871-1875.....	38.
Tab. N:o 13. Sparbanker.....	39.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	40.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 4.

ÅREN

1871—1875.

VERMLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Vermlands län, som till sina yttre gränser efter senast afgifna underdåniga femårsberättelse icke undergått någon förändring, innesluter enligt Generalstabens nyligen verkställda beräkningar 166,523 kvadratmil, deraf, oberäknadt länets andel i Venern, sjöar och andra vattendrag upptaga 13,796 kvadratmil.

Inom länet belägna städer, Karlstad, Kristinehamn och Filipstad, stå fortfarande under egen jurisdiktion. I afseende å landets *judiciella indelning* har under femårsperioden den förändring deremot egt rum, att *Söder-Sysslets* domsaga jemlikt Kungl. brefvet den 5 Juni 1874 fördelats i tvenne, omfattande den ena Gillbergs och Näs härad och den andra Nordmarks härad. Länets öfriga fem domsagor äro oförändrade och finnas således inom länet nu sju domsagor, nemligen:

Öster-Sysslets: omfattande Visnums, Fernebo, Ölme och Väse härad:

Mellan-Sysslets: Karlstads, Grums och Kils härad;

Söder-Sysslets: Gillbergs och Näs härad;

Nordmarks: Nordmarks härad;

Fryksdals: Fryksdals härads öfre och nedre tingslag, af hvilka det förra förut tillhört Elfdals- och det senare Jösse härads domsaga, men till följd af Kungl. brefvet den 7 Mars 1856 förenats till särskild domsaga;

Jösse: Jösse härad, deruti inberäknad Arvika köping, som väl har egen kommunalförvaltning, men i judiciellt hänseende lyder under Jösse häradsrätt; samt

Elfdals: Elfdals härads öfre och nedre tingslag samt Nyeds härad, hvilket senare jemlikt nyss åberopade Nådiga bref utbrutits från Öster-Sysslets domsaga.

Beträffande den *kyrkliga fördelningen* hafva vid den ännu fortgående regleringen af presterskapets framtida löneinkomster ytterligare tvenne förändringar i pastorats-indelningen genomförts sålunda,

att Stafnäs och Glafva socknar, hvilka förut utgjort ett pastorat, från och med den 1 Maj 1875 bilda hvar sitt särskilda gäll; och

att af Fryksände pastorat bildats 2:ne gäll, omfattande det ena Fryksände, Hvitsands, Lekvattnets och Lysviks socknar samt det andra Östmarks församling. Pastoratens antal, som enligt senaste femårsberättelsen ökats från 30 till 43, har således ytterligare ökats till 45. Prosteriens likasom kyrkosocknarnas antal är deremot oförändradt och utgöra således de förra 9 och de senare 87. Dessutom finnes inom Ekshärads socken uppfördt ett särskildt kapell, benämndt "Gustaf Adolf", men denna sålunda bildade kapellförsamling utgör endast med hänseende till de rent kyrkliga förrättningarna ett särskildt samfund, men tillhör i öfrigt fortfarande Ekshärads socken.

I afseende å den *administrativa indelningen* har under femårsperioden ingen förändring egt rum och länet är således fortfarande fördeladt i 14 härad, 6 fögderin och 17 länsmansdistrikt, sålunda att

- Öster-Sysslets fögderi* omfattar: Visnums, Fernebo, Ölme, Väse och Nyeds härad, af hvilka Ölme och Väse med undantag af Alsters socken utgöra ett och de öfriga häraderna hvartera ett länsmansdistrikt, Nyeds härad med tillägg af Alsters socken;
- Mellan-Sysslets fögderi*: Karlstads, Grums och Kils härad, hvartera utgörande ett länsmansdistrikt;
- Söder-Sysslets fögderi*: Gillbergs och Näs härad, hvartera utgörande ett länsmansdistrikt;
- Nordmarks fögderi*: Nordmarks härad, fördeladt i två länsmansdistrikt;
- Vester-Sysslets fögderi*: Jösse härad och Fryksdals härads nedre tingslag med två länsmän i Jösse härad och en i Fryksdalen; samt
- Norr-Sysslets fögderi*: Elfdals härad och Fryksdals härads öfre tingslag, med två länsmän i Elfdalen och en i Fryksdalen.

Med undantag endast deraf, att $\frac{1}{12}$ mantal Krokstad och jernbruket Rinnforsen, hvilka i kyrkligt hänseende tillhöra Boda socken, men i administrativt varit förenade med Brunskogs församling, genom Kungl. brefvet den 12 Augusti 1875 äfven i senare afseendet förenats med förstnämnda socken, qvarstå i öfrigt de i senaste femårsberättelsen omförmälda *oregelbundenheter* med hänseende till länets särskilda indelningar, så att af Svanskogs socken i Gillbergs härad $9\frac{1}{8}$ mantal tillhöra Tössbo härad å Dalsland och att af Nysunds socken i Visnums härad $21\frac{1}{10}$ mantal ligga i Edsbergs härad inom Örebro län; att Råda socken i Visnums härad utgör annexförsamling till Amne-

härads pastorat i Skaraborgs län; att deremot Vårviks och Torrskogs socknar på Dalsland äro annexförsamlingar till Blomskogs pastorat i Nordmarks härad af Vermlands län; att Jernskogs och Skillingemarks socknar i Nordmarks härad tillhöra Kölns pastorat i Jösse härad; att till Kroppa kyrksocken hör $\frac{1}{16}$ mantal Lillfors eller Lillforstorp, som i jordeboken upptages inom Lungunds socken; att hemmanen Stora Norane, 1 mantal, Grinsbyn, $\frac{1}{4}$ mantal, Humletorp, $\frac{1}{4}$ mantal, och Fjellarne, $\frac{1}{8}$ mantal, höra sedan 1814 i öfrigt till Silleruds socken, men äro roterade till Vestgöta-Dals regemente i förenämnda Tössbo härad; samt att hemmansdelen Sandnäs, $\frac{1}{12}$ mantal, i kyrkligt hänseende hör till Gräsmarks socken, men utgör en del af hemmanet Getnäs, $\frac{1}{3}$ mantal, som i jordeboken upptages inom Sunne socken.

Beträffande länets *naturbeskaffenhet* förekomma inga förändringar att anmäla, och får derfor Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i underdånighet återropa de teckningar, som derom finnas intagna i de underdåniga berättelserna för åren 1856—1860 och 1866—1870. I den senare berättelsen yttrade Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, att en fullständigare redogörelse härför syntes lämplig, endast i den mån densamma kunde vara egnad att klarare belysa de tillfällen, provinsens naturliga skaplynne erbjuder dess invånare en nyttig verksamhet i industriens tjenst, och resultatet af den undersökning, som i sådant syfte anställdes, ledde till det allmänna omdöme, att jordbruket, trävaru- och jern tillverkningsrörelsen voro Vermlands hufvudsakliga näringar, framkallade af provinsens egna naturförhållanden. Detta omdöme eger otvifvelaktigt fortfarande sin fulla giltighet.

2. Invånare.

Tab. N:o 1. Bilagde tab. N:o 1 redogör för *folkmängden* särskildt för landsbygden och särskildt för städerna under hvartera af åren 1871—1875 såväl efter husförhørs- som mantalslängderna. Utan att nu ingå i någon närmare undersökning om företrädet af den ena eller andra af dessa längder såsom grund för folkmängdsberäkningen, torde det likväl på goda grunder kunna antagas, att den rätta siffran ligger emellan de båda längdernas. Med den noggrannhet, hvarmed mantalsskrifningarna nu förrättas, må det kunna såsom regel antagas, att i mantalslängderna icke antecknas andre personer, än de, som deri böra införas, men deremot ligger det ganska väl inom möjlighetens område, att derifrån uteslutes en och annan person, som deri borde upptagas. Hvad åter husförhørslängderna angår är noggsamt känt, att i dem ofta nog längre tid qvarstå personer, som utan att uttaga flyttningsbevis bortflyttat och om hvilkas tillvaro säker kännedom saknas, men som i mantalslängderna icke förekomma. Vid redogörelsen för länets folkmängd är det således icke utan vikt att taga i betraktande uppgifterna efter båda nu ifrågasvarande längder. Sammanräknade folkmängden för hela länet utgjorde:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
enligt husförhørs- längderna...	261,716;	263,056;	265,027;	266,362;	267,081.

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
enligt mantals- längderna ..	259,706;	260,618;	261,759;	264,318;	265,325.

Då nu folkmängden vid 1870 års slut utgjorde enligt husförhørslängderna 260,392 och enligt mantalslängderna 259,510 personer, har således under senaste femårsperioden folkmängden ökats, enligt husförhørslängderna med 6,689 eller obetydligt öfver 0,5 procent och enligt mantalslängderna med 5,815 personer, eller icke fullt 0,5 procent årligen. Hvilken beräkningsgrund härvid än må följas, visar sig således resultatet i det närmaste lika. Den jemnt, om ock långsamt fortgående folktillökningen under ifrågasvarande femårsperiod visar en glädjande företeelse i motsats till förhållandet under nästföregående femårsperiod, då mantalslängderna väl utvisade en tillväxt i folkmängden af 635 personer, men husförhørslängderna deremot en minskning af icke mindre än 1,578 personer.

Utflyttningarna, som åren 1868 och 1869 antogo betydliga dimensioner, påtagligen till följd af det ekonomiska betryck, hvori 1867, 1868 och 1869 årens dåliga skördar försatte en stor del af den jordbrukande befolkningen, hafva under de följande åren varit i ständigt aftagande och framtråda för närvarande såsom en obetydlighet, helst då i betraktande tages, att af dem, som de senare åren flyttat till utrikes ort, ett stort antal be-

gifvit sig till Norge, derifrån de flesta torde förr eller senare återvända. Då dessa förhållanden utan tvifvel äro i flere hänseenden mycket betecknande, torde en statistisk redogörelse härför böra ega rum och meddelas i följande tabell:

Från Vermlands län till utrikes ort afflyttade			
År.			
1866.....	690.		
1867.....	735.		
1868.....	1,911.		
1869.....	3,438.		
1870.....	2,118.		
1871.....	1,581,	deraf till Norge 484,	till Amerika 949.
1872.....	1,375,	» » » 397,	» » 815.
1873.....	1,097,	» » » 394,	» » 536.
1874.....	598,	» » » 339,	» » 199.
1875.....	745,	» » » 481,	» » 234.

De utvandringar, som från några delar inom länet så allmänt företagas för att å andra orter inom riket söka arbetsförtjenst och hvarpå Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i senaste femårsberättelsen i underdånighet fäst uppmärksamheten, synas deremot fortgå i oförminskad utsträckning. Lyckligast vore det utan tvifvel både i sedligt och ekonomiskt hänseende, om den raska och arbetsdugliga befolkning, som sålunda ofta på aflägsna från hemmet belägna trakter söker vinna medel för egen och familjens bergning, kunde vid hemmet finna en nyttig användning för sin arbetskraft, men beklagligtvis torde de gamla lefnadsvanorna och den i folklynnet fastvuxna föreställningen, att hvad till lifvets uppehälle erfordras lättare å andra orter förvärfvas, ännu länge utgöra hinder för en öfvergång till en bättre och i alla hänseenden sundare verksamhet. Så länge denna folkvandring fortfar, kan det emellertid icke väntas, att de orter, hvarifrån den utgår, skall hinna någon högre grad af uppodling. Vål må det medgifvas, att klimat och jordmån äro för odling i dessa byggder mindre gynnsamma och sannolikt till en början föranledt dessa utvandringar, men de senare årens goda skördar hafva dock ådagalagt, att jordbruket äfven der kan till det ekonomiska välbefinnandet lemna väsentliga bidrag, hvilka visserligen skulle kunna betydligt ökas, derest åt jordens uppodling och skötsel egnades mera arbete och omtanke.

Några svårare *epidemier* hafva under femårsperioden icke hemsökt länet. Vål hafva mot slutet deraf febersjukdomar i spridda delar af länet varit gängse, men ingenstädes föranledt till anmärkningsvärd stor dödlighet. *Nativitetsöfverskottet*, som under förra femårsperioden utgjorde 13,573, visar sig ännu större under de 5 följande åren af ifrågavarande femårsperiod. Enligt Statistiska Centralbyråns befolkningsstatistik voro nemligen:

År.	Lefvande födde.	Afödn.	Flore födde än afödn.
1871.....	7,841.	3,632.	4,209.
1872.....	7,570.	3,355.	4,215.
1873.....	7,848.	3,569.	4,279.
1874.....	8,025.	4,503.	3,522.
1875.....	7,968.	5,335.	2,633.
Summa	39,252.	20,394.	18,858.

Resultaten af föregående undersökningar i afseende å folkräkningsförhållandena vittna sammanställande ej blott om ett stigande ekonomiskt välstånd, utan äfven om frånvaron af förhärjande epidemiska sjukdomar.

Uti senast afgifna femårsberättelse anmälde Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande att, enligt de underrättelser som då ingått, några *skismatiska rörelser* icke inom länet förekommit, och att läseriet, så vidt dermed afses en sekterism, som afvek från vår statskyrkas lärobegrepp, allestädes vore i aftagande. Förhållandet i dessa hänseenden har nu något förändrats. Ej blott i Kristinehamn utan äfven inom Ransäters samt Öfre och Nedre Ulleruds socknar hafva *metodist*-samfund bildats. I nyssnämnda stad utträdde den 28 December 1874 elfva personer ur statskyrkan för att bilda ett särskildt religiöst samfund enligt Kungl. förordningen den 31 Oktober 1873 med metodist-episkopalkyrkans lära och kyrkoordning. Vål har sedermera någon ny anmälan om utträde ur statskyrkan ej skett, men den bönsal, som af metodisterna användes, har vid andaktsstunderna ofta varit till trängsel fylld. Äfven *baptismen* lärar såväl inom detta samhälle som på andra orter inom länet hafva många anhängare, hvilka förena sig till gemensam andaktsöfning. Inom berörda församlingar å landet handhafves gudstjensten af särskild, utaf metodistsamfundet i Amerika aflönad, prestman och de tvenne under byggnad der varande bönehusen vittna om sektens hastiga tillväxt. I öfrigt företer sig inom hela länet en stark benägenhet för religiös rörelse och de många bönehus, som i skilda delar deraf af sådan anledning uppföras, gifva en antydning om det allvar, hvarmed arbetet på detta område fortgår. Att denna utan tvifvel på djupet gående rörelse i sig innebär frön till något godt, det må vara lika mycket att önska som att hoppas. I fråga om orsaken till och betydelsen af denna tidens religiösa oro yttrar en högt aktad prestman följande:

»Hvad de skismatiska rörelserna, föranledande till särskilda församlingar, angår, äro dessa i full gång. Jag anser nemligen med erfarenhetens ojäfaktiga stöd, att det så kallade läseriet, uppväckt och underhållet af okunnige, ofta oärlige kolportörer, är första utsädet till affall till baptismen. Några sådana affall äro väl ännu icke anmälda inom detta pastorat, men bearbetningar saknas icke, ehuru de lagliga bevisen derför äro svåra att åstadkomma i anseende till den försigtighet, hvarunder denna verksamhet framträder. Dessa bearbetningar, i förening med andan och beskaffenheten af kolportörernas föredrag, hafva all utsigt för sig att vinna framgång, enär det icke ligger inom presterskapets förmåga att omedelbart följa dessa kringvandrande på deras ströftåg inom församlingarna, så mycket mindre som ingen skyldighet åligger dem att uppgifva tid och ställe för sitt uppträdande. Igenom den frihet, som sålunda är gifven åt kolportörväsendet, har man medgifvit den blinde vara den blindes ledare och dermed insläppt farliga makter i det innersta af samhällslifvet, hvaraf förvillelser och oredor i flerfaldiga hänseenden äro och utan tvifvel ytterligare blifva samhällstryckande följder. Med denna min uppfattning om fulla betydelsen af omnämnda skismatiska rörelser, föranledande till särskilda församlingar, måste jag beklagligen meddela, att sådana äro under flitig bearbetning, ehuru ännu icke mognade till offentliga affall från vår kyrkobekännelse.»

I afseende å befolkningens *klädedrägt* gäller hufvudsakligen hvad Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande derom yttrat i sin senaste femårsberättelse. Inom Ny och Dalby socknar i Öfre Elfdalen äfvensom i Nordmarks härad begagnas ännu, företrädesvis af äldre personer, de i berörda berättelse beskrifna folkdräfter. I öfrigt närmar sig alltmer allmogens helgdags-

beklädnad till likhet med den, som af de så kallade bättre klasserna begagnas.

Uti senast afgifna femårsberättelse har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande yttrat, att beträffande allmogens *födoämnen* fortfarande gällde hvad i nästföregående berättelse derom förmåts. Uti denna berättelse uppgafs, att födoämnen hufvudsakligen utgjordes af hafre- eller rågbröd, sill, potatis, välling och gröt samt fläsk. Uti nu inkomna uppgifter återoppar flertalet kronofogdar hvad härom förut yttrats, och deraf skulle således den slutsats böra göras, att någon anmärkningsvärd förbättring i allmogens förut nog tarfliga kosthåll icke på senare tiden inträdt. Då likväl erfarenheten temligen allmänt lär, att en förbättrad ekonomisk ställning medför ett starkare och bättre kosthåll, torde med afseende på den ovanligt gynnsamma ekonomiska ställning, som under nu ifrågavarande femårsperiod varit rådande, en sådan slutsats icke vara fullt riktig. I allmänhet goda skördar hafva under denna tidsperiod följt på hvarandra, och ehuru mindre gynnsamma konjunkturet mot slutet af perioden inträdt i afseende å jern- och trävarurörelsen, häntyda dock alla förhållanden i öfrigt på ett ökad ekonomiskt välstånd, och det torde därför utan fara för misstag kunna antagas, att de förbättrade lefnadsvilkoren fört med sig förmåner af ett rikligare och bättre kosthåll. Att under sådana förhållanden förbrukningen af *kaffe*, hvilken sedan längre tid tillbaka varit ganska betydlig, skulle i någon mån minskas, var naturligtvis icke att förvänta, utan uppgifves tvärtom, att »kaffedrickandet» likasom »*stobaksrökningen*» äro i starkt tilltagande. Deremot lär förbrukningen af *brännvin*, till följd af nu gällande föreskrifter i fråga om försäljning af spirituösa drycker, enligt enstämmiga vitsord vara i starkt aftagande, men förtärandet af *vin* och *maltdrycker* i stället på ett betänkligt sätt tilltaga. Det vin, som, derest förbud enligt Kungl. förordningen den 18 September 1874 icke mellankommer, försäljes till afhemning i de många handelsbodarna på landet, lär i rusgifvande styrka föga stå tillbaka för det vanliga brännvinet, och anses med hänseende till beskaffenheten af de färgstoffer eller andra inblandningar, hvarmed vinet tillsättes, vara för helsan långt skadligare än brännvinet. Det torde icke utan skäl kunna ifrågasättas, huruvida det må vara lämpligt att för försäljningen af öl gälla samma restriktiva föreskrifter, som i fråga om vin, enär en större frihet i det förra hänseendet antagligen skulle leda till en minskad förbrukning af det enligt sammanstående uppgifter så förderfliga vinet. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshaf-

vande anser sig emellertid icke böra underlåta att i underdånighet anmäla, att kommunalnämnderna i länet visa ett berömvärdt bemödande att, genom begagnande af den uti högstberörda Nådiga förordning dessa myndigheter medgifna rätt att under vissa vilkor förbjuda försäljning af vin och öl i handelsbodarna och å utskänkningsställen, försvåra möjligheten af dessa dryckers förbrukning, men erfarenheten har ännu icke hunnit tillräckligt ådagalägga, i hvad mån ändamålet kan på sådant sätt vinnas, eller huruvida icke, genom ett alltför strängt användande af denna magt, andra betänkliga olägenheter möjligen framkallas.

I fråga om *byggnadssättet* förekomma inga anmärkningsvärda förändringar att anmäla. Byggnadsmaterialet utgöres fortfarande öfvervägande af trä och endast städerna, der ett och annat stenhus äfven af enskilda personer uppföres, och bergslagen, der ladugårdshus temligen allmänt byggas af zinnertegel, göra derifrån ett undantag. I öfrigt kan det bemärkas, att vid verkställandet af nybyggnader mera omtanka och beräkning göra sig gällande med hänseende såväl till husens inredning som yttre anordning.

Intresset för *skarpskytteväsendet*, som inom Vermland omfattats med nit och värma, har dock på senare tiden visat en allt mera tillbakagående riktning. Vid 1865 års utgång funnos i länet icke mindre än 16 sådana föreningar, hvilkas antal dock 1870 nedgick till 11, och vid 1875 års utgång återstodo endast 6, nemligen Kils och Frykeruds, Nysunds och Rudskoga, Väse härads, Kristinehamns och Varnums, södra Vermlands och Skillingemarks. Angående deras verksamhet hafva årliga rapporter till Eders Kungl. Maj:ts ingått och särskild redogörelse därför torde således icke här erfordras.

Enligt hvad Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i senaste femårsberättelsen anmält, funnos redan år 1865 *sockenbibliotek* i alla församlingar inom länet. Boksamlingarna bestå af skrifter i religion, historia, geografi, naturkunnighet samt landthushållning och lära temligen flitigt anlitas. Till åstadkommandet af dessa boksamlingar, bland hvilka »Läsning för folket» och professor Arrhenii samlade smärre skrifter i landthushållningen lära allmänt förekomma, har ej blott den i Karlstad år 1835 bildade »Förening för spridande af nyttig folkläsing» medverkat dels medelst utdelande af passande skrifter, dels genom anvisande af kontanta anslag, än äfven länets hushållningssällskap bidragit.

Tab. Litt. A.

Egovidd och dess användande till särskilda odlingsföremål.

År.	Hela egovidd.	Deraf				Odlad egovidd, använd till									
		Trä-, humle- och kålgård.	Åker och annan odlad jord.	Naturlig äng.	Skogbärande mark.	Höstsäd.	Vårsäd.		Potatis.	Andra rotfrukter.	Spånadsväxter.	Gräs och andra foderväxter till		Andra växtslag.	Träde.
							Sträsäd.	Baljevärter.				bete.	skörd.		
T u n n l a n d.															
1870.....	3,264,121	2,454	345,278	125,906	2,460,839	33,207	118,265	3,170	14,555	2,214	3,779	38,910	99,822	—	35,503
1875.....	3,297,186	2,115	365,236	119,312	2,559,244	34,884	117,670	1,891	14,681	998	1,745	46,028	102,499	470	37,967

brukets verkliga ståndpunkt vid särskilda tider, vill Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i denna berättelse börja en sådan redogörelse. Förhållandet i detta hänseende ådagalägges i följande tabell:

	Arealen af till säd och baljväxter använd jord.	Skörd af säd och baljväxter.	Afkastning per tunnland.
1871...	154,642 tunnland.	5,585,391 kub.-fot.	36,1 kub.-fot.
1872...	151,306 »	5,206,086 »	34,4 »
1873...	153,324 »	5,805,920 »	38,5 »
1874...	152,242 »	3,776,012 »	24,8 »
1875...	154,445 »	6,485,731 »	42,0 »

Tillförlitligheten af denna tabell, såsom beroende på tvenne faktorer, är väl i någon mån vanskelig, men det torde dock vara obestriddigt, att resultatet af dessa beräkningar rätt angifver det relativa förhållandet i afseende å skördeutfallet under de ifrågasvarande åren, och således kan tjena såsom bevis för de särskilda uppgifternas större eller mindre tillförlitlighet.

Användningen af *artificiella gödningsämnen*, företrädesvis superfosfat, kalk och benmjöl, är enligt sammanstämmande uppgifter i tilltagande. Icke blott å de större egendomarna utan äfven af mindre jordbrukare begagnas rätt mycket dessa verkamma medel till stärkande af den odlade jordens växtkraft.

Äfven under förevarande femårsperiod har *täckdikning* utförts på en icke obetydlig areal. Väl har den i senaste berättelse omförmälda, af hushållningssällskapet anställda täckdikningsförman från och med 1871 upphört med sin befattning i hushållningssällskapet tjänst, men han har, det oaktadt, äfven efter nämnda tid tillhandagått med upplysningar och råd i berörda hänseende och landbruksingenjören Westin har derjemte årligen varit anlitad för uppgörandet af *planer till afdikningar*, dels öppna och dels täckta, allt efter som det ena eller andra sättet för vattnets afledande befunnits vara lämpligast. Då en ändamålsenlig afdikning utan tvifvel utgör ett oundgängligt vilkor för att bringa jorden till full fruktbarhet, bör det vara af ganska stort intresse att ega kännedom om utsträckningen af de planer, som i sådant afseende blifvit af fullt sakkunnige personer uppgjorda, och Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande tillåter sig att, i öfverensstämmelse med vederbörandes derom till hushållningssällskapet afgifna berättelse, därför redogöra i följande tabell:

	P l a n f ö r	
	grunddikning.	öppen afdikning i åkerjord.
År 1871.....	2,981 qv.-ref., 97 qv.-st.	3,198 qv.-ref.
» 1872.....	794 » 15 »	4,590 »
» 1873.....	112 »	1,123 »
» 1874.....	3,013 »	3,920 »
» 1875.....		4,609 »
Summa	6,901 qv.-ref., 12 qv.-st.	17,440 qv.-ref.

Det får dock ingalunda förutsättas, att ändamålsenliga afdikningar icke verkstälts i vidsträcktare omfattning, än denna tabell utvisar. Numera torde flere landbrukare sjelfve vara tillräckligt sakkunnige för att uppgöra och utföra fullt ända-

målsenliga afdikningsplaner, och andre hafva i sin tjänst personer, som genomgått landbruksskola och dervid förvärfvat sig de insigter, som i berörda afseende erfordras, men det flitiga anlitaandet af landbruksingenjörernas biträde vittnar om det intresse och den omsorg, som egnas landbruksnäringen inom länet.

Följande i föregående berättelse omförmälda *arbetsföretag till jordbrukets utvidgande och förbättring*, derfor anslag af allmänna medel till sammanräknadt belopp af 27,320 kronor blifvit beviljade, hafva under femårsperioden blifvit fortsatta och till större delen fullbordade, nemligen:

- sänkning af sjön Kilen i Fryksände socken;
- utdikning af 33 myrar i Gräsmarks socken;
- utdikning vid Takene, Slobyn, Mossviken, Södra Fjäll och Löfnäs i Mangskogs socken;
- utdikning af 19 myrar i Östmarks socken;
- sänkning af Bjerns och Korsbyelfvarna i Nordmarks härad;
- utdikning af Gettjärn i Sunne socken;
- utdikning vid hemmanen Önnebyn och Olebyn i Fryksände socken; samt
- utdikning och strömrrensning i Mangskogs socken.

Deremot har det för myrutdikning vid hemmanet Millmark i Östmarks socken beviljade anslag, 1,000 kronor, blifvit såsom oanvänt stäldt till riksdagens disposition.

Under förevarande femårsperiod hafva ytterligare *anslag af allmänna medel* blifvit beviljade, nemligen för

- utdikning af Backatjärn i Sunne socken 6,000 kronor;
- utdikning vid Östra Takene och Tolker i Brunskogs socken 3,000 kronor;
- utdikning af Tossebergsmyr och Tosseklätts bäck vid Koltorp i Sunne socken 1,900 kronor;
- utdikning af Porsmyren å Rackstads egor i Arvika socken 230 kronor;
- utdikning af mindre myrar vid Bjurbäcks med flere hemman i Mangskogs socken 3,490 kronor; och för
- sänkning af nedre Hurrasjön i Töcksmarks socken 1,800 kronor.

De under ifrågasvarande femårsperiod till utdikningar och sjösänkningar beviljade anslag, tillsammans utgörande 16,420 kronor, understiga således det under föregående period länet tillgodokomna bidrag med 10,900 kronor. Då ännu betydliga myrtrakter återstå, som framkalla frostländighet, kan den omständighet, att under senaste femårsperioden så betydligt mindre anslag till arbetsföretag, som afse att afleda frostländigheten, kommit länet till del, icke betraktas annorlunda, än såsom en tillfällighet, som antagligen har sin förklaringsgrund i en förbättrad ekonomisk ställning, hvilken mindre än förut framkallar behovet af allmänna understöd.

Uti senaste femårsberättelsen hade Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den tillfredsställelsen att meddela, att jemte de odlingsföretag, som utförts med bidrag af allmänna medel, äfven *uppodlingar för enskild bekostnad* oaktadt de missgynnande förhållanden, med hvilka jordbruket under större delen af femårsperioden hade att kämpa, fortgått i icke obetydlig skala. De särskilda uppgifter, som derom i berättelsen finnas intagna, voro hemtade från hushållningssällskapets berättelse, och det må derfor vara att beklaga, att sällskapet icke varit i tillfälle

att i sina berättelser för de följande åren meddela enahanda upplysningar, enär de ingalunda kunna anses ega ett ringa värde i fråga om jordbruksnäringens utveckling inom länet. Då nu jordbrukarne under senaste femårsperioden, i motsats till förhållandet under de närmast föregående fem åren, varit hugnade med i allmänhet goda skördar, är det ock antagligt, att deras verksamhet varit mera, än förut, rigtad på odlingsföretag, oakadt de under tiden rådande höga arbetsprisen utgjort en hämsko på företagsamheten äfven i detta hänseende, men Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande är, af förberörda anledning, satt ur tillfälle att om beskaffenheten eller omfattningen af dylika arbeten lemna fullt säkra uppgifter.

Boskapsskötseln tager allt mera jordbrukarens uppmärksamhet och omtanke i anspråk, yttrade Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i sin senast afgifna berättelse, och den vidgade erfarenheten om ladugårdsskötselns vigt och betydelse inom landtbruksekonomin skall helt visst hålla intresset för denna tillföre så mycket försummade näringsgren vid lif. Omvårdnaden om ladugårdsskötseln torde dock hos allmogen fortfarande egnas mindre åt anskaffandet af förädlade djurraser än åt en omsorgsfullare och bättre utfodring. Omtanken i detta hänseende stegras naturligen, i den mån tillfälle till lönande försäljning af ladugårdsprodukter förefinnes. Dertill hafva de i särskilda delar af länet inrättade *mejerin* eller grädd-afkerningsställen i väsentlig mån bidragit. Af dessa stå de i Karlstad och vid Sundsvik i Sunne socken samt vid Seffle inrättade i samverkan med Mälareprovinsernas mejeri-aktiebolag, och inspektoren L. P. Larssons i samverkan med Vestra Sveriges mejeribolag, tvenne, nemligen i Gillberga och vid Rosenberg, njuta understöd af hushållningssällskapet, och de tre återstående, nemligen i Kristinehamn, vid Rottneros och Norum, äro *sjelfständiga anläggningar*. De berättelser, som flere mejeriegare aflemnat till hushållningssällskapet, innehålla flere värdefulla upplysningar, och resultaten af deras verksamhet innehållas i följande tabell:

	Afkernadt smör, \mathfrak{c} .				
	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
Mejeriet i Karlstad	141,621	171,527	129,915	89,685	74,637
» i Kristinehamn	—	—	—	12,000	17,055
» i Rosenberg	—	6,855	22,409	13,724	9,028
» i Sundsvik	—	18,505	19,150	12,980	—
» i Rottneros	—	11,729	11,254	6,921	—
» i Norum	—	—	—	4,150	14,106
» i Seffle	—	74,138	43,594	35,000	—
Summa	141,621	282,754	226,322	174,460	114,826

Enligt redogörelsen för sista året har hvarje kanna gräddlemnat vid mejeriet i Karlstad 1,58 \mathfrak{c} , i Kristinehamn 1,51 \mathfrak{c} , vid Rosenberg 1,57 \mathfrak{c} och vid Norum 1,41 å 1,54 \mathfrak{c} , och priset å hvarje \mathfrak{c} smör har vexlat emellan 82 och 87 öre per \mathfrak{c} .

Det stigande intresse, hvarmed ladugårdsskötsel och mjölk-hushållning allt mera omfattades, framkallade den önskan, att någon af Kungl. landtbruksakademien antagen *undervisare i boskapsskötsel och mejerihushållning* måtte närvara vid hushållsgillenas "årliga täfningmöten". Till följd häraf och uppå derom

af hushållningssällskapet hos Kungl. landtbruksakademien framställd begäran har landtbruksingenjören F. Cederborgh under femårsperioden bevisat flere hushållsgillens möten och dervid hållit föredrag, som af en alltid talrikt samlad allmänhet med spänd uppmärksamhet afhörts. Då de iakttagelser, Cederborgh vid dessa besök gjort, ega en stor vigt för bedömandet af landt-hushållningens ståndpunkt i detta hänseende och medlen för dess vidare utveckling, torde hvad han derom uti sin till hushållningssällskapet för år 1875 afgifna berättelse yttrat, här förtjena en plats. Efter en inledning rörande svårigheter att alltid kunna lämpa föredragets innehåll efter de särskilda förhållandena å hvarje mötesort yttrar Cederborgh:

"Mina föredrag hafva också endast framhållit de enklaste regler vid kreaturens urval, uppfostring och utfodring, de vanligaste bevis för kreatursskötselns vigt och värde, såsom lemnande hvarje jordbrukare den säkraste och största inkomsten. Sanningen af denna sats inses i de sydliga delarne af länet ganska allmänt, och har man derstädes under senare tid på många ställen med ifver och omtanke egnat sig åt så väl kreatursskötseln som ladugårdsprodukternas omsorgsfulla tillvaratagande, men så är icke förhållandet i de nordligare delarne. Kreatursskötseln bedrifves i dessa delar af länet fortfarande på det gamla viset, hvarigenom den gifver föga inkomst, men på ett för landet ganska betänkligt sätt, som väl förtjenar att allvarligen tagas i betraktande och bör motarbetas. Vi mena genom bruket att släppa kreaturen i "villande skog", eller på s. k. skogsbyte under sommaren, samt genom det alltför allmänna bruket af "svedjeland" för att dymedelst erhålla gräs. *Skogsbeten*, synnerligast der de äro gemensamma, äro *oförenliga med en ordnad kreatursskötsel*. På dylika beten erhålla kreaturen endast med möda och ansträngning ett knappt och otillräckligt foder, hvarigenom afkastningen lider äfven under vintern, samt derigenom göres afveln helt och hållet beroende af slumpen. Förr än de vidsträckt skogsbetena upphöra, förr kan man icke begära någon full afkastning. Genom betandet och ännu mer genom skogssvedjandet förstöres och förhindras skogens återväxt och orsakar sålunda en oberäknelig förlust. I en framtid måste därför på ett eller annat sätt så ordnas, att *skogen fullkomligt skiljes eller befrias från kreatursbeten*. Huru och på hvad sätt detta skall kunna ske beror naturligtvis på lokala förhållanden och omständigheter samt låter sig ej göra på en gång, utan måste sökas så småningom förberedas. Allmänheten bör lära sig inse, att det vore en fördel så väl för den sjelf som för kreaturen. För närvarande anses mångenstädes ett upphörande med skogsbeten såsom liktydigt med boskapsskötselns omöjliggörande, och kan så till viss grad vara, om man ej bereder sig dertill. Der ej delar af den odlade jorden eller nuvarande "skogslätter" kunna till beten afläggas, finnas åtminstone delar af sjelfva skogsmarken, hvilka äro lämpligare för gräsväxt än andra. Dessa delar böra till en början afstängas och småningom beredas till ständiga betesmarker, hvilka sedermera underhållas. På så sätt böra i en framtid betesmarker kunna erhållas skilda från skogen."

Detta landtbruksingenjören Cederborghs yttrande eger sin betydelse äfven med hänseende till frågan om skogsvården. Det har nemligen visat sig, att vid uppgörandet af planer för en ordnad skogshushållning vid boställen inom länet olika meningar gjort sig gällande emellan boställsinnehafvaren och förrätt-

ningsmannen beträffande frågan om afskiljandet från skogen af nödig och tjenlig betesmark. Och ehuru angeläget det må vara, att till skogsbörd lämplig jord noga tillvaratages och till skogskultur användes, torde dock dervid jordbrukets behof och särskilda intressen ej heller böra åsidosättas.

Landtbruksingenjören Gustaf Westin, hvilken efter uppdrag af enskild person redan förut eller år 1872 afgifvit särskildt "utlåtande öfver det nuvarande jordbrukstillståndet och medlen för dess ändamålsenliga förbättring i förening med skogskulturens ordnande vid egendomsbruk i norra Elfdalen", fäster deri, lika med Cederborgh, uppmärksamheten på nödvändigheten att genom upprödning af passande trakter i skogsmarken bereda tjenliga slätter- och betesmarker till undvikande af det för djuren mödosamma och magra skogsbetet, samt uttalar i öfrigt den åsigt, att, med afseende på ortens naturliga förhållanden, åkerbruket borde inskränkas "till odlandet för ortens behof af sådana sädeslag, som äro hårdiga att emotstå täta och stora temperaturvexlingar" och uppmärksamheten i stället mera egnas åt foderodling för boskapsskötsel, "emedan denna bereder rikare tillfällen än sädesbruket till varuomsättning och produkternas förädling och såmedelst kan öka producentens vinst af näringen med den vinst, som här uppstår af hvarje förädlingsgrad".

Att i en så aflägsen belägen och glest befolkad ort, som Vermlands norra Elfdal, försedd med endast nödtorftiga kommunikationsmedel och der jordmän och naturförhållanden i öfrigt äro så litet gynnsamma för åkerbruk, man icke får vänta en utvecklad jordbruksnäring är naturligt, men det intresse, som äfven der numera egnas landtushållningen, må ingifva den berättigade förhoppningen, att verksamheten på detta område skall snart erhålla en efter ortens förhållanden lämpad riktning, och dermed är ock första steget der taget till jordbrukets möjliga utveckling.

Föreningen för hästafvelns förbättrande har under femårsperioden utöfvat den verksamhet, föreningens jemförelsevis ringa tillgångar medgifvit. Vid 1872 års början utgjorde föreningens tillgångar 9,817 kronor 62 öre, deraf 6,151 kronor 62 öre kontant i kassan, och vid 1875 års utgång 5,576 kronor 61 öre, deraf 1,908 kronor 38 öre kontanta medel. Enligt sin till hushållningssällskapet den 10 Januari 1875 afgifna berättelse hade föreningen föregående år haft utstationerade nio hingstar, deraf sex af norsk afvel och tre af ardenerras. I afseende å de senare yttras i berättelsen, att det ännu vore för tidigt att fälla något omdöme om de från Belgien införskrifna hingstarne, men att de, ehuru något tunga, visat sig mycket starka, stadiga och oömma samt väl tålande vårt klimat. Några fullt tillförlitliga uppgifter om det antal föl, som fallit efter föreningens hingstar, har icke kunnat erhållas, men det uppgifves, att de lemnat efter sig en mängd vackra unghästar.

Sedan hushållningssällskapet för år 1874 anvisat ett anslag af 1,000 kronor till *premiering af utmärktare hingstar och moderston*, och stuteriöfverstyrelsen, efter anmälan af sällskapets önskan, att tillfälle till prisbelöningar af hästar måtte beredas länet i enlighet med nädiga kungörelsen den 20 Februari 1874, bestämt, att Vermland skulle i afseende å hästpremiering utgöra ett underdistrikt, så anordnades här i Karlstad ett besigtningmöte den 21 Juli samma år, dervid ganska många hästar anmälades till täflan. Då hushållningssällskapet äfven följande

år beviljade enahanda anslag, anordnades dylika besigtningmöten såväl i Karlstad som Arvika. Vid omförmälda täflingsmöten utdelades följande belöningar:

1874 för en hingst	150 kronor.
» för ett sto	50 »
» skådepenning för 2:ne ston.	
1875 för fölsto med föl	75 »
» för en hingst	150 »
jemte 5 silfver- och 3 bronsmedaljer.	

Summa 425 kronor.

Hvad i senaste femårsberättelsen yttrats om det ringa intresse, hvarmed *fårskötseln*, särdeles af allmogen, omfattas, torde fortfarande ega sin giltighet, äfvensom att af allmogen inom vissa orter, särdeles Näs härad, idkas en ganska lönande industri genom uppfödandet af *svinkreatur*, som dels lefvande dels slagade försäljas i stor mängd ej blott här i Karlstad utan äfven å andra orter.

Såsom *binäringar* till landtbruket torde kunna omförmälas:

Trägårdsskötsel, derför hågen, ehuru icke ännu allmännare utbredd, dock synes vara i märkbart tilltagande. Den i Karlstad sedan år 1864 inrättade *trägårdsmästareskola*, hvilken af hushållningssällskapet fortfarande under femårsperioden hugnats med understöd, som från och med 1874 dock nedsatts från 1,500 till 1,000 kronor årligen, har i berörda hänseende utöfvat ett gagnande inflytande. De från skolan utgångne elever hafva utan svårighet erhållit anställning, de fleste inom länet, och afsättningen af frö och växter från trägården har, enligt hvad föreståndaren för skolan i sin till hushållningssällskapet för 1874 afgifna berättelse uppgifvit, så tilltagit, att "utvidgad lokal och ökad personal blefve nödvändiga". I och för trägårdsodlingens befrämjande i allmänhet inom Vermland har hushållningssällskapet dessutom anslagit ett särskildt mindre belopp, som skulle komma folkskolor och mindre bemedlade jordinnehafvare till nytta derigenom, att sällskapet bekostade arbetet för uppgörande af "plan för trägårdsanläggningar m. m." Med begagnande af denna förmån hafva ock flere folkskolor och mindre landtbrukare för sådant ändamål anlitat skolans föreståndare, som emot särskild godtgörelse på enahanda sätt jemväl tillhandagått andre för trägårdsskötseln intresserade personer.

Biskötseln, som dock endast inom ett mindre antal socknar kan anses utgöra en binäring.

Fiske, hvilket deremot eger ett i sådant afseende icke ringa värde. På sätt i senaste femårsberättelsen omförmäles, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, efter vederbörandes hörande, utfärdat *stadga*, för laxfiskets bedrifvande i Klarelfven och närmast derintill belägna delar af sjön Venern den 31 December 1866, för idkande af annat fiske i den till Vermlands län hörande delen af sjön Venern och deri utfallande vatten drag den 15 Juli 1870 och för laxfisket i den så kallade Jöseforsen den 10 Juli 1871. Efter fullföljda besvär har den af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 15 Juli 1870 utfärdade stadga blifvit af Eders Kungl. Maj:t den 20 Juni 1873 hufvudsakligen fastställd att lända till efterrättelse från och med 1874. *Tillsyningsmän* för öfvervakande af stadgans efterlefnad hafva blifvit i flere socknar antagne, likasom sådane förut varit anställde för att öfvervaka laxfångsten. Dessa senare afgifva visserligen årligen till hushållningssällskapet, som beviljat anslag

till deras aflönande, berättelse om sin verksamhet och sina iakttagelser, men, enär deras uppgifter om myckenheten af de årliga fångsterna icke äro fullständiga, kan derpå icke grundas någon beräkning af fångstens utfall hvarje år. Att laxfisket emellertid förbättrats under tillämpningen af den därför gällande stadgan, torde vara otvifvelaktigt, och laxpriset har under fisktiden innevarande år nedgått ända till 30 öre per æ. Vid laxfisket, som är begränsadt inom ett jemförelsevis ringa område och således med större lätthet kan öfvervakas, torde därför gällande föreskrifter med temlig noggrannhet iakttagas. Anorlunda torde deremot förhålla sig i fråga om annat fiske, helst den därför fastställda stadgan af en stor del fiskeri-idkare emottagits med en viss obenägenhet, och endast i den mån, en bättre insigt om fiskets rätta och ändamålsenliga bedrivande kan allmänne utbredas, får man därför hoppas på ett villigare iakttagande af stadgans föreskrifter. Otvifvelaktigt är det emellertid, att länets många och delvis vidt utbredda vattendrag redan för närvarande och ännu mera i en framtid, om fisket ändamålsenligt vårdas, kunna lemna ett icke ringa bidrag till fyllandet af länsinvånarnes lefnadsbehof; och slutligen

Hus- och hemslöjden, som, efter det på senare tiden ett varmare intresse därför blifvit väckt, otvifvelaktigt bör inrymmas en plats bland landbrukets binärningar. Äfven åt denna angelägenhet, för befrämjandet af ett allmänne välstånd, har hushållningssällskapet egnat en prisvärd uppmärksamhet. Med kännedom derom, att slöjdskicklighet flerstädes förefanns, men att slöjdarne behöfde undervisning och råd samt modeller och lämpliga verktyg, afslutade hushållningssällskapet, under det säkra antagande att muntliga föredrag af sakkunnig person i hithörande ämnen skulle verka synnerligen fördelaktigt, med ornamentsbildhuggaren C. Ahlborn det aftal, att han på sällskapets bekostnad skulle å lämpliga samlingsställen hålla *föredrag rörande hus- och hemslöjd*. Till följd häraf har ock Ahlborn hållit dylika föredrag år 1873 inom Visnums, Ölme, Väse, Kils, Grums, Näs och Jösse härad samt Karlstads stad och år 1874 inom Nyeds, Gillbergs och Nordmarks härad samt derjemte ytterligare här i Karlstad. Efter sitt första besök i länet yttrar Ahlborn i sin derom till hushållningssällskapet afgifna berättelse, bland annat, följande: "*den qvinliga husfliten* i Vermland kan antagas i allmänhet gå i jemnbredd med andra läns i riket, åtminstone hvad den vanliga väfnadsslöjden beträffar för eget och familjens behof, och torde för närvarande i Vermland som i andra län från hushållningssällskapets sida icke påkalla några andra åtgärder till dess främjande, än att då och då lemna en liten uppmuntran åt de mest framstående till underhållande af en helsosam täflan. Det skulle vara ett fåfängt och lönlöst arbete att söka uppbringa handväfnadsslöjden till den ståndpunkt, som behöfdes för afsättning utöfver länets gränser. Med fabrikerens maskinarbete är ingen täflan möjlig i denna slöjdgren; handväfnadsslöjden måste inskränka sig till förbrukning inom hemmet, der den åstadkommits, och skall på så sätt alltid förblifva och medföra om också ej någon förökad inkomst, åtminstone en inbesparad utgift."

"Anorlunda förhåller det sig med den *manliga handaslöjden*, hvilken, af hvad jag kunnat iakttaga i 10 andra län, i Vermland hittills vunnit minsta utsträckning. Af de slöjder, som Vermlands allmoge utöfvar, må anföras: hornarbeten, symaskinfabrikation, enklare träarbeten samt ett och annat enklare

redskap för landtbruket och hvaraf flerfaldiga äro särdeles väl utförda, men dessa slöjdgrenar utöfvas endast af en och annan individ, så att ingendera grenen deraf på något sätt hittills vunnit någon nämnvärd utsträckning. Glädjande var dock, att ett allmänt intresse för husfliten öfverallt mer och mindre förefinnes, hvilket synes af den uppmärksamhet, hvarmed föredragen, vanligtvis räckande 3½ å 5 timmar, af de mötesbesökande blifvit följda". Och afslutar Ahlborn denna berättelse med uttalande af "den förmodan och berättigade förhoppning, att husflitens allmänne spridning och vidare utveckling i Vermland ej länge skall låta vänta på sig."

Äfven för sin verksamhet inom länet 1874 har Ahlborn redogjort i en till hushållningssällskapets förvaltningsutskott afgifven berättelse, deraf hufvudsakligen inhemtas: att de af honom då hållna fyra föredrag afhörts af något öfver 1,000 personer ur alla samhällsklasser, eller af lika många som alla 8 föredragen under år 1873, så att endast deraf visat sig, att hägen och intresset för hemslöjden i länet sedan dess gjort betydliga framsteg; att till följd af gjord uppmaning att "kommunernas ståndspersoner måtte medverka till att genom frivilliga bidrag sammanskjuta så mycket medel, att hvarje hushållsgille" kunde anskaffa för husfliten nödiga modeller m. m. för att på samma sätt, som sockenbibliotek tillkommit, efter hand anordna en modellkammare för hvarje hushållsgille, före afresan från Vermland för sådant ändamål tecknats nära 600 kronor, hvilket belopp dock förmodades snart uppgå till minst 1,000 kronor; att Ahlborn vid ifrågavarande likasom vid föregående årens föredrag framhållit betydelsen af husfliten, så väl för den enskilde som för samhället, samt förevisat flere hundra modeller, ritningar och sådana verktyg, som ej kunna erhållas på landsbygden, och förklarar deras rätta begagnande; att han utdelat ritningar å sågmaskiner och gifvit anvisning å flere olika sätt att kopiera ritningar samt anfört många exempel från andra län och andra länder, der genom "husflit" välstånd uppkommit hos enskilde och efter hand utbredd sin välsignelse öfver hela trakter samt försatt fattiga samhällen i blomstrande välstånd.

Dessa föredrag, dervid undervisningen, på sätt här ofvan är antydt, erhållit en företrädesvis praktisk riktning, hafva i flere hänseenden varit mycket gagnande och förnämligast derutinnan, att de väckt befolkningens håg och sinne för en nyttig verksamhet. Det var därför synnerligen välbetänkt, att hushållningssällskapet, medan uppmärksamheten och hägen voro rigtade åt detta håll, föranstaltade, att slöjdingeniören Albert Ramström under följande året eller 1875 meddelade *praktisk undervisning* i sådana handaslöjder, som med hänseende till folkets anlag och förhållanden i öfrigt inom orten kunde anses lämpliga. Då Ramström icke aflemnat någon berättelse, är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke i tillfälle att därför lemna någon fullständigare redogörelse; men Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande har sig bekant, att Ramström vid döfstumme-institutet på Gumpetan i Grafva socken inrättat en slöjdskola, och att vid hushållningssällskapets sammanträde i December månad samma år varit utställd en mängd arbeten, som institutets elever lärt sig förfärdiga.

För landbrukets och dertill hörande näringars utveckling och förkofran verkar i öfrigt ej blott *hushållningssällskapet*, på sätt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande flere gånger i denna berättelse haft tillfredsställelsen omförmäla, utan äfven

de i länet bildade 17 *hushållsgillen* fortfarande med nit och framgång. I detta hänseende gäller fortfarande hvad Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i sin senaste berättelse derom yttrat, att, genom tillvägbringandet af nyttiga inrättningar, meddelandet af för jordbrukaren värderika upplysningar samt utdelandet af belöningar för ådagalagd skicklighet i husslöjd och jordbruksarbeten samt för utmärktare husdjur, så väl hushållningssällskapet som hushållningsgillena, hvart inom sin ort, framkallat ett lifigare intresse för landtmannanärningar i allmänhet och rigtat uppmärksamheten på de förbättrade metoder, som vetenskapen och erfarenheten uppdatat.

Uti senast afgifna femårsberättelse omförmäles, hurusom, sedan länets landsting öfvertagit den omedelbara dispositionen af den så kallade gåfvomedelsfonden, hvilken bildats af öfverskottet af de rika bidrag, som efter en svårare missväxt år 1851 insamlats till understöd åt de nödlidande i norra delen af länet, landstinget af berörda fond lemnat anslag till en så kallad *häradsrättare* i Öfre Elfdals härad, med skyldighet att undervisa jordbrukare, som derom sig anmälde, uti "landthushållningens rationela skötsel". Äfven 1871 års landsting beviljade enahanda anslag att utgå 1872 till en dylik undervisare i landthushållningen, men sedermera har fråga om anvisandet af sådant anslag icke hos landstinget förekommit.

Den med bidrag af allmänna medel inom länet inrättade *lägre landtbruksskola*, hvilken sedan år 1851 varit förlagd vid egendomen Gårdsjö i Gillbergs härad, har under ledning af saunne nitiske föreståndare som förut fortfarande utöfvat sin gagnande verksamhet och lemnat undervisning:

år 1871	åt 12	frilärningar	och 1	betalande elev;
» 1872	» 12	»	» 3	»
» 1873	» 13	»	» 3	»
» 1874	» 12	»	» 6	»
» 1875	» 12	»	» 5	»

De svåra missväxter, som under nästföregående femårsperiod hemsökte länet, föranledde behovet af *allmänna understöd*, som dels utan återbetalningsskyldighet, till belopp af 22,600 kronor, och dels såsom räntefria lån, tillsammans 114,000 kr., kommo länet till godo. Af dessa senare återstodo vid periodens slut 75,499 kronor 97 öre oguldna, men redan år 1872 verkställdes slutliga inbetalningen af dessa lån.

I motsats till dessa förhållanden har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande nu den glädjen att omförmäla, att länet under senast tilländagångna femårsperiod varit förskonadt från svårare missväxter, så att behof af allmänna understöd derunder icke i vidsträcktare mån förekommit, än att några mindre bemedlade hemmansbrukare i Östmarks socken till följd af liden hagelskada den 15 Oktober 1875 i nåder tilldelats ett understöd af 1,000 kronor utan återbetalningsskyldighet.

Handelsprisen å de särskilda sädeslagen äro, till följd af delvis svåra kommunikationer och andra lokala förhållanden, mycket skiljaktiga på olika ställen inom länets vidsträckta område. Ett gemensamt uttryck för handelsvärdet å hvarje slag af spanmål under hvartdera af ifrågavarande fem år torde nu såsom tillförene säkrast sökas i de årliga markegångstaxorna, nliet hvilka årsprisen varit följande:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
	K r o n o r.				
En kub.-fot hvete.....	3,75	4,25	4,50	4,04	3,60
» " råg.....	2,38	2,80	3,00	3,00	2,70
» " korn.....	1,90	2,25	2,40	2,50	2,21
» " hafre.....	1,20	1,35	1,43	1,90	1,45

Dagsverksprisen hafva under större delen af femårsperioden till följd af de rika tillfällen till arbetsförtjenst, som den gynnsamma ekonomiska ställningen framkallat, uppgått till en ovanlig höjd. Att emellertid för något år uppgifva en normal siffra, såsom betecknande dagsverkslönen inom hela länet, ligger utom möjlighetens område. Enligt inkomna uppgifter synas de hafva vexlat emellan 1,50 och 3 kronor för mans- samt 75 öre och 1,50 för qvinsdagsverken, hvarjemte det blifvit uppgifvet att en förtjenst af 8 till 10 kronor för kördagsverken icke varit ovanlig.

B) Skogshushållning. Tabell N:o 4. Enligt hvad i före- Tab. N:o 4. gående femårsberättelser blifvit omförmäldt finnas inom länet inga kronoparker, krono- eller häradsallmänningar. Deremot höra till flere af de inom länet belägna *boställen*, så väl de till kronans disposition indragna, som de, hvilka ännu af embets- och tjänstemän innehafvas, ganska värdefulla skogar, hvilka, i den mån en ordnad hushållning hinner att å dem alla införas, lemna tillfällen till en rätt betydlig afverkning. Vid 1870 års utgång voro endast 60,259 kvadratref 43 kvadratstänger *boställsskog indelade till ordnad skogshushållning* och under föregående femårsperiod hafva ytterligare 84,415 qv.-ref 93 stänger sådan skog kommit under sådan behandling. Den vid senaste femårsberättelse fogade tabell upptager arealen af boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers skogar till 497,953 qv.-ref 58 stänger, men, ehuru denna areal i verkligheten antagligen är ännu större, upptager likväl den härvid fogade tabell N:o 4 denna areal till endast 406,937 qv.-ref 82 stänger. Orsaken härtill är den, att uppgiften från det revir, som omfattar Mellan- och Öster-Sysslets fögderin, endast upptager den till ordnad skogshushållning indelade boställsskogens areal; och huru viktigt det än kunde vara, att erhålla tillförlitlig upplysning i afseende å utbredningen af denna värdefulla egendom, lär det icke med säkerhet kunna uppnås, innan hushållningsplaner för dessa skogar blifvit i någon större omfattning uppgjorda. Ännu är icke en tredjedel af denna skogsareal indelad till ordnad skogshushållning, och den allmänna och enskilda förlust, som af sådan anledning vållas, torde icke vara obetydlig. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande anser sig därför böra, likasom i föregående berättelse egt rum, i underdånighet fästa uppmärksamheten på önskvärdheten deraf, att genom tillökning af den ordinarie skogs- och jägerpersonalen eller anställning af extra tjänstemän införandet af en ordnad skogshushållning å de betydliga boställsskogarna kunde påskyndas.

Hvad den *enskilda skogsvården* beträffar, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande haft tillfälle att i särskildt underdånigt memorial den 27 Juli 1875 uttala sina farhågor och redogöra för sin uppfattning om behovet af en för Vermland särskild skogslag till förhindrande af en fortgående öfverdrifven

skogsafverkning, och alla revirförvaltarne i länet, hvilkas ytt-
rande i ämnet blifvit infortrade, hafva starkt betonat angelägen-
heten af en sådan åtgärd.

De högt uppdrifna prisen å allt trävirke hafva under fem-
årsperioden föranledt till en *skogsförödelse*, som sannolikt icke
under någon föregående tid haft sitt motstycke. Denna förö-
delse är desto mera betänkelig, som den vanligen verkställles på
ett sätt, som utesluter all omsorg om och tanke på frambrin-
gandet af skog på de ödelagda fälten. De som verkställa de
betydligaste afverkningarne äro egare till ångsågar utan egen
jordbesittning, och sådana finnas flere inom länet. De inköpa
dels skogstrakter med afverkningsrätt inom en begränsad tid,
dels egendomar, som hemta sitt hufvudsakliga värde från sko-
gen. I båda fallen afrödjes med möjligaste skyndsamhet all
skog, som med fördel för köparen kan användas, för att köpa-
ren så hastigt som möjligt må kunna indraga kapitalet och på
nya köp omsätta detsamma. Bräder och plank till tre tum
bredd äro numera icke sällsynta vid sågverken, och den skog,
som icke kan vid sågverket tillgodogöras, förvandlas till ved
eller kol, allt efter omständigheterna. Det ligger i sakens na-
tur, att sågverksegarne, som söka att omsätta sitt i rörelse
insatta kapital så ofta som möjligt, icke ega något intresse vid
nedläggandet af några kostnader för beredande af skogs åter-
växt å de afverkade fälten, helst de jordegendomar, som af
dem för skogens skull inköpas, så snart skogen blifvit tillgodo-
gjord, ombyta egare. Men vid sidan af dessa företeelser, som
äro egnade att väcka de största bekymmer, framtråda lyckligt-
vis exempel på en omsorgsfull *skogsvård*, som är förtjent af
allt beröm. Ej blott de allmänna skogar, som tillhöra boställen,
skötas med mera omsorg än tillföre, äfven der en ordnad
skogshushållning ännu icke hunnit införas, utan äfven enskilda
större bolag med betydliga skogsegendomar, såsom Uddeholms,
Storfors och Brunsbergs bolag, jemte flere enskilda godsegare
föregå med exempel på en skogshushållning, som icke lemna
något öfrigt att önska. Enligt senaste femårsberättelse hade
Uddeholms bolag, hvars skogsareal uppgifves till 250,000 tunn-
land, under de år samma berättelse omfattade, låtit verkställa
frösådd å tillsammans 5,322 tunnland 24 kappland skogsmark
och under åren 1871—1874, för hvilka uppgifter derom till
hushållningssällskapet meddelats, har bolaget låtit med skogsfrö
handså 4,307 tunnland 14 kappland. Äfven vid Storfors, Le-
sjöfors, Björneborg, Vassgårda och Östanås med flere bruk och
egendomar egnas åt skogshushållningen en omsorgsfull omvård-
nad och verkställas frösådder och planteringar, der så erfordras
för att befrämja återväxt af skog. Å de större skogsegen-
domarna finnas anställde särskilde i skogshushållningen sak-
kunnige personer och sedan år 1875 har en af *statens skogs-
ingenjörer* uppå requisition af flere skogsegare lemnat under-
visning och råd om skogarnes rätta vård och skötsel.

Uti senaste femårsberättelse omförmäles, hurusom den *skog-
vaktarskola*, som vid Bosjö varit inrättad, sedan Eders Kungl.
Maj: i nådigt bref den 29 Maj 1869 förklarar, att något vidare
statsbidrag för skolan derefter icke vore att påräkna, med
nämnda års utgång upphört. Sedan emellertid riksdagen be-
viljat anslag för inrättande af två nya skogsskolor i län, der
sådana ej funnos, och Kungl. skogsstyrelsen uti afgifvet under-
dånigt utlåtande föreslagit inrättande af en skogsskola inom
Vermlands län, hvarest densamma, om lokalen för henne med

afseende derå valdes, kunde blifva af nytta jemväl för Koppar-
bergs och Örebro län, har länets år 1875 samlade landsting
i likhet med samma års landsting inom Örebro län, i hufvud-
saklig öfverensstämmelse med därför af utsedde komiterade upp-
gjordt förslag, antagit reglemente för en dylik skola och i sam-
manhang dermed anvisat dels 1,000 kronor till uppsättning af
inventarier och materialier, dels 2,600 kronor för skolans första
lärokurs från den 1 November 1876, allt under förutsättning att
statsverket dertill lemna ett bidrag af 3,800 kronor. Sedan
ett sådant statsanslag sedermera blifvit i nåder beviljad, har
denna för *Vermlands och Örebro län gemensamma skola* den 1
November innevarande år vid egendomen Presterud i närheten
af Kristinehamn blifvit öppnad. I skolans styrelse insattes 4
ledamöter af Vermlands och 2 af Örebro läns landsting.

Angående de från länets vid Venern belägna hamnar under
åren 1871—1875 *afskeppade skogseffekter* hafva likasom tillför-
ene uppgifter inkommit endast för sågverken vid Skoghäll, Eds-
valla med Hjerpetan, Borgvik och Agnhammar. Enligt dessa
uppgifter hafva derifrån afskeppats:

år 1871	76,600	tolfter plank,	26,400	tolfter bräder och bakar.
» 1872	67,200	»	62,200	»
» 1873	70,800	»	41,500	»
» 1874	61,600	»	29,700	»
» 1875	48,250	»	30,800	»

Summa 324,450 tolfter plank, 190,600 tolfter bräder och bakar.

Under föregående femårsperiod utgjorde utförseln från dessa
hamnar 282,500 tolfter plank och 163,500 tolfter bräder och
understiger således utförseln under åren 1871—1875 med endast
41,950 tolfter plank och 27,100 tolfter bräder. Härvid är dock
att erinra, att vid Skåre jernvägsstation år 1874 anlagts tvenne
sågverk, hvilkas betydliga afverkning till större delen på jern-
väg afföres till Norge.

Större delen af det försågade timret har nedflottats från
Fryksdals och Elfdals vattendrag, dock uppgifves, att en icke
ringa del timmer blifvit huggen i Norge, hvarest så väl Möln-
backa—Trysilbolaget som Skåre ångsågsbolag ega betydande
skogar. Emellertid uppgifves det, att allmogens skogar invid om-
förmälda vattendrag blifvit mycket hårdt anlitade särdeles under
de tre första åren af femårsperioden, då de högt uppdrifna
prisen utgjorde en oemotståndlig frestelse att förvandla skogen
till penningar.

Prisen å sågblock af furutimmer om 22 fot 12 tum upp-
gifvas vid vattendragen hafva i medeltal utgjort:

år 1871:	56	kronor per toltf.
» 1872:	58	»
» 1873:	60	»
» 1874:	56	»
» 1875:	50	»

Å plank och bräder uppgifvas prisen hafva varit:

	Plank 3" × 9".	Bräder 1" × 6".
år 1871.....	44 kronor.	4 kronor per toltf.
» 1872.....	46	4,50 »
» 1873.....	48	5,50 »
» 1874.....	46	4,25 »
» 1875.....	40	3,50 »

Häraf visar sig, i olikhet med förhållandet under föregående femårsperiod, att prisen å det försågade virket stigit och fallit i förhållande till värdet å sågtimret.

Tjärubrännig förekommer nu lika litet som tillföre och hufvudsakligen endast för att efter timmerhygge tillgodogöra kvarstående stubbar.

Beträffande *bränntorfsberedningen* yttrar hushållningssällskapets förvaltningsutskott i sin berättelse för 1875, att den samma »fortgår inom provinsen med icke blott oförminskad, utan äfven å många ställen med betydligt ökad fart, sedan bruksegare kommit till visshet derom, att bränntorf med fördel kan användas vid jernförädlingen och derigenom i någon mån nedsätta behovet af stenkol». Enskilda hushåll börja ock att för sina vanliga eldstäder allt mer och mer använda torf, som numera hålles till salu på flere ställen inom länet. Redan i föregående berättelse omförmälde Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, huruledes en af bruksförvaltaren S. H. Samuelsson uppfunnen maskin för bränntorfsberedning vunnit ett allmänne förtroende. Samme uppfinnare har nu åstadkommit en ny torfmaskin, som jemväl varit utställd på exposition i Philadelphia, och allestädes tillvunnit sig stor uppmärksamhet. Men icke blott genom framställandet af ändamålsenliga maskiner för bränntorfsberedning, utan äfven genom upplysande och läreriska skrifter har Samuelsson på ett berömvärdt sätt verkat för bränntorfvans användning ej blott inom den mindre hushållningen utan äfven till industriens gagn och hans förtjenster i detta hänseende hafva vunnit det allmänna erkännande, att länets hushållningssällskap beslutat tilldela honom sin belöningsmedalj i guld.

Tab. N:o 5. Tabellen N:o 5 lemna upplysning om antalet *dödade rofdjur* och därför utbetalda belöningar. Under föregående femårsperiod dödades 15 björnar, 20 vargar och 58 lodjur men under nu ifrågasvarande fem år endast 4 björnar och ingen varg, hvaremot de dödade lodjurens antal uppgå till 120.

Den i senaste berättelse omförmälde förening under benämning: *Vermlands Jagtvårdsförening*, som hade till syftemål att verka för jagtlagarnes efterlefnad, rofdjurens utödande och jagtens ändamålsenliga utöfning, har äfven under den tid, denna berättelse afser, fortgått med sin verksamhet och utdelat belöningar åt personer, som för befrämjandet af de syftemål, föreningen för sig uppställt, synnerligen utmärkt sig.

Angående antal *husdjur*, som dödates af rofdjur, är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande af samma anledning, som i senaste femårsberättelse omförmäles, förhindrad att meddela någon tabellarisk redogörelse.

C) **Bergsbruk och brukshandtering.** Då Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande nu öfvergår till redogörelsen för den andra af länets hufvudsakligaste näringar, är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i tillfälle att kunna grunda sina uppgifter på den lika tillförlitliga som innehållsrika berättelse, som från bergmästaren i femte bergmästaredistriktet inkommit.

Början af ifrågasvarande period utmärkte sig för stigande pris och tillverkning inom nästan alla grenar af bergverks- och brukshandteringen. Denna stegring fortgick till och med 1873, då den nådde sin höjd. Derefter nedgingo såväl tillverkningsbeloppen, som prisen, på sätt närmare inhemtas af följande tabell öfver *jernhandteringen* inom länet nedanstående år:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
	C e n t n e r.				
Malmbrytning	2,850,985	2,956,630	3,001,895	2,781,310	2,564,816
Tackjernstillverkning.....	1,083,768	1,152,768	1,183,060	1,062,858	1,099,580
Stålgöten	—	—	—	46,876	61,917
Smältstycken.....	—	—	—	305,513	343,175
Stångjernstillverkning.....	814,378	854,840	905,780	651,471	762,726
Manufaktur	67,223	90,090	94,403	109,608	105,745
Gjutgods ur kupol- och stjälp- ugnar.....	6,330	8,287	8,108	7,578	7,711

I afseende å framstegen inom hvardera af handterings hufvudgrenar omförmäles:

Vid *grufvetrytningen*: De under senare tider allt mera använda nya sprängämnen hafva nästan helt och hållet undanträngt krutet, hvars användning nu mera endast undantagsvis förekommer, och nitroglycerin har härvid fått företräde framför dynamit och sebastin, hvilka endast i mindre omfång användas. De i grufvor vanliga olyckshändelserna genom skott hafva vid de nya sprängämnenas begagnande minskats, så att fördelen vid deras användande visat sig ej allenast uti en större verkan af borningarna utan äfven i en för arbetaren vunnit större säkerhet. Sålunda hafva utaf 32 vid grufvorna under de senaste 2:ne åren timade större och mindre olyckshändelser endast en varit föranledd af skottskada, då deremot, under den tid krut begagnades, skottskadornas antal utgjorde flertalet.

I öfrigt anmärkes, att malmtillgångarna visat sig tillräckliga för länets behof, enär malmuppbyggnaden under de gynn samma åren uppgick till en sådan mängd, att öfverskottet ännu icke kunnat realiseras. Att emellertid grufvornas tilltagande djup i viss mån kommer att fördyra malmbyggnaden anses otvivelaktigt, helst vattenkraften vid några gruffält, till exempel Persberg, synes blifva otillräcklig för handterings drifvande i samma omfattning som förut, och ännu mera för dess utvidgande till ett högre byggningsbelopp. Det antages likväl, att genom de flere jernvägsanläggningar, hvilka dels redan äro färdiga och dels snart nå sin fullbordan, Vermland skall kunna förses med goda och användbara malmer, äfven om jernhandteringen skulle, såsom det må vara att hoppas, få en större utveckling, än den hittills haft.

Tackjernstillverkningen: Denna bruksrörelse har något ökat sig under ifrågasvarande tidrymd, ehuru ingalunda så mycket, som man af de uppstegrade tackjernsprisen haft anledning förmoda. Under föregående femårsperiod höjde sig denna tillverkning småningom från 925,446 centner år 1866 till 1,060,828 centner 1870 och uppgick under nu ifrågasvarande tidrymd, på sätt förestående tabell utvisar, till högst 1,183,060 centner år 1873. Tackjernsprisen, som år 1871 till och med understego fyra kronor, ökade sig åren 1872 och 1873 småningom till sju kronor per centner, men hafva sedermera temligen hastigt nedgått till fyra kronor, vid hvilket pris detta jern sedermera hållit sig. Det anmärkes dock härvid, att denna ovanliga prisstegring ej varit till nytta för handteringen, emedan den föranledd till uppdrifvandet af kolprisen och arbetslönerna till en höjd, som förut varit utan exempel. Då vid fallande tackjerns-

pris malm- och dagsverksprisen åter måste nedgå, försakades deraf mångahanda olägenheter. Det antages emellertid, att prisen så väl i ena som andra hänseendet nu intagit en normal ståndpunkt och att de äro så stadgade, att handteringen åter kan drifvas under tillfredsställande förhållanden.

Stångjernstillverkningen: Att denna tillverkning till följd af förmånliga försäljningspris icke blott hållit sig uppe vid sin vanliga siffra, utan äfven något ökat sig, torde vara närmaste anledningen dertill, att tackjernsprisen ej nedgått under 4 kronor efter den öfverspekulation, som år 1873 egde rum, helst tackjernsexporten efter detta år nästan helt och hållet upphört.

Att under jernförädlingens nuvarande ståndpunkt exakt uppgifva beloppet af tillverkad stångjern, lærer möta svårigheter, beroende derpå, att såsom smidigt jern föras i marknaden ej blott göten, tillverkade på Martins och Bessemers metoder, utan äfven välda och ovälda smältstycken, blooms och råjern, jemte det af gammalt kända stångjernet, hvars dimensioner erhållit sådana variationer, att gränsen emellan stång- och ämnesjern samt manufaktursmide ej kan utan svårighet bestämmas, och detta är orsaken, hvarför i ofvanstående tabell göten, smältstycken, stång- och manufakturjern för åren 1874 och 1875 upptagits till de belopp, de blifvit från bruken uppgifna, och icke sammanförts under de förut vanliga rubrikerna: stångjern och manufakturjern.

Den allt mera utvecklade jernindustrien synes sträfvat till sammanförandet af tillverkningarna på färre, välbelägna punkter, der vattenkraft och goda kommunikationer underlätta rörelsen. Bruksegaren måste vara beredd att hastigt utföra mottagna beställningar och utan uppehåll sända i marknaden de effekter, som bäst betalas. Härtill erfordras mera omfattande och fullkomligare anläggningar och större kapital, än tillföre. De små bruken kunna snart ej uthärda täflan med de större och måste därför så småningom nedläggas. Så har ock redan, på sätt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i föregående berättelse omförmält, skett med flere af stångjernsverken i vestliga delarne af länet och ännu flere torde komma att upphöra. Deremot torde manufaktursmidet ännu kunna drifvas i mindre verkstäder, derest rörelsen understödes af ett kapital, tillräckligt stort att kunna emotstå verkningarna af konjunkturernas vexlingar. I detta hänseende må särskildt nämnas den ökade

tillverkning, som under de sista fem åren egt rum af hammar-smidd spik, som dock nästan uteslutande har sin afsättning på utländska marknaden, när maskinspiken inom landet nästan undanträngt den hammarsmida. Såsom framstående anläggningar för spiksmiden omförmälas Charlottenbergs och Lesjöfors bruk, hvilket senare äfven är väl känt för sin tillverkning af tråd och linor.

Efterföljande tabeller Litt. A, B, C, D, E, F och G lemna i öfrigt redogörelse för bruksverksamhetens ställning inom länet under sista året af femårsperioden.

D) Fabriker, manufaktur och handverk. Uti Tab. N:is 7 a o. 7 b. tabellen N:o 7 a redovisas för de inom länet varande fabriker och manufaktur samt i tabellen N:o 7 b för handverkerien med dertill hörande handteringar.

Hvad härvid först angår fabriker och manufaktur, visar sig visserligen, vid jmförelse med förhållandena under nästföregående femårsperiod, ett ganska betydligt framåtskridande, då sammanräknade tillverkningsvärdet å landet stigit från 735,388 kronor 40 öre till 2,129,022 kronor 40 öre och i städerna från 1,355,148 kronor 42 öre till 1,567,610 kronor 30 öre, men äfven dessa sammanlagda tillverkningsvärden, utgörande 3,696,632 kronor 70 öre, kunna dock såsom uttryck för fabriks- och manufakturnäringarnas utveckling inom länet endast betraktas såsom obetydliga i jmförelse med värdet af länets hufvudnärings. Bland fabriker, som förut icke funnits, förekomma icke mindre än 7 trämasse- eller pappersmassfabriker, af hvilka dock redan 4, eller Forshaga, Kymsbergs, Jössforsens och Kronorps, redan nedlagts och endast de vid Töcksfors, Gustafsors och Kolsätter fortfarande drifvas.

Beträffande åter handverkerien visar tabellen N:o 7 b ett bakagående i jmförelse med förhållandena under nästföregående fem år. På landet har nemligen handverkarnes antal minskats från 149 till 135 och dem påförd bevillning nedgått från 294 kronor 60 öre till 222 kronor 50 öre, och i städerna har antalet minskats från 278, deraf 5 qvinnor, till 231, deraf 16 qvinnor, men dem påförd bevillning deremot ökats från 1,301 kronor till 1,798 kronor.

Likasom under föregående femårsperiod har bränvinsbränning under senaste 5 åren icke idkats inom länet.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

Tab. N:o 8. *A) Landtkommunikationer.* Tabellen N:o 8 innehåller redogörelse för längden af lands-, härads- och sockne-vågar inom länet, äfvensom för längden af vägomläggningar eller förbättringar och därför kända kostnader samt för antalet gästgivarergårdar och derifrån under hvardera af ifrågavarande fem år utgångna skjutshästar äfvensom under samma tid uppbådade kungs- eller kronoskjutshästar. Uti tabellen hafva alla gästgivarergårdar upptagits vid rubriken »allmän landsväg», emedan den omständighet, att vid allmän väg finnes gästgiveriskjuts tillgå, är bestämmande för begreppet landsväg, och det förhållande att, såsom inom Kils härad till följd af särskild öfverenskommelse, hvarje socken för sig underhåller de inom sock-

nen belägna allmänna vägar, förändrar icke detta begrepps lag-enliga betydelse.

Beträffande vägnarnes beskaffenhet torde fortfarande gälla hvad derom i senaste femårsberättelse blifvit omförmält. I ett så kuperadt landskap, som Vermland, är det helt naturligt, att flerstädes å de gamla vägarne ännu möta svåra och för varutrafiken mycket hinderliga backar; och, ehuru allestädes förnimmes en tilltagande håg att genom vägomläggningar förbättra förhållandet i detta hänseende, möta dock företagen af denna beskaffenhet svåra hinder i de dryga kostnader, som deraf för-anledas. Emellertid hafva äfven under ifrågavarande femårsperiod vägförbättringsarbetena fortgått och har Eders Kungl. Maj:t

Forts. af Tab. Litt. A.

Malmuppföringen, bruksåret 1875.

	Antal		Antal		Arbetande qvinnor.		Erhållen malm och berg.			Använda materialier.							
	under hvilo- stånd.		under arbete.		arbetande män.	arbetande qvinnor.	Bruten malm.	Småmalm.	Berg.	Krut.	Ammoniakkrut.	Dynamit.	Sprängolja.	Kokes och Träkol.	Stål.	Jern.	Tändror.
	Utnål.	Grufvor.	Utnål.	Grufvor.													
	St.	St.	St.	St.	Personer.	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.	Tunnor.	Centner.	Centner.	Fot.
Nyttkänsgrufvan	—	—	—	1	—	—	9,150	2,010	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fantgrufvan	—	—	—	1	—	—	17,050	2,210	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jordåsgrufvan vid Nykroppa...	—	—	—	1	17	—	36,020	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tallgrufvan vid d:o ...	—	—	—	1	19	—	6,670	3,720	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Elfgrufvan vid d:o ...	—	—	—	1	17	—	18,330	1,210	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Södra Ansvikgrufvan vid Gam- melkroppa	—	—	—	1	—	—	9,660	4,070	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pumgrufvan vid Gammelkroppa	—	—	—	1	—	—	9,620	7,990	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Drössagrufvan vid d:o	—	—	—	1	—	—	390	3,870	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hagegrufvan vid Svartsången	—	—	—	1	—	—	920	190	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gamla Varp vid Nykroppa	—	—	—	—	—	—	—	11,470	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	12	12	11	47	399	38	1,031,405,62	691,210,50	2,622,625	3,50	—	53,40	178,90	2,355	15	25	19,200
B. Norra och vestra Bergslagen.																	
Tabergs grufvor	—	—	—	—	—	—	78,720	17,780	127,040	7,08	—	—	6,23	210	—	—	4,675
Östra Taberg	—	—	2	3	68	—	26,900	1,510	85,980	2,85	—	—	4,76	100	—	—	1,700
Framtidsgrufvan	—	—	—	—	—	—	1,090	—	8,760	0,75	—	—	1,50	22	—	—	500
Grafåsgrufvan	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skarinnagrufvan	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kammargrufvan	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Särdfallsgrufvan	—	—	1	1	12	—	6,810	920	42,880	6,10	—	—	1,10	59	—	—	4,050
Finmossegrufvan	—	—	1	1	32	—	101,560	54,190	218,140	2,62	—	—	11,60	260	—	—	500
Nordgrufvan	—	—	1	1	11	—	15,440	6,700	68,150	0,20	—	—	4,10	87	—	—	—
Kronobergsgrufvan	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kogrufvan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mossgrufvan	—	—	1	3	87	11	189,490	70,990	483,800	19	—	—	32,25	1,223	—	—	8,200
Trinneborgsgrufvan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fredriksbergsgrufvan	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Elzbergsgrufvan	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Enggrufvorna	—	—	—	1	28	—	69,520	16,780	205,200	—	—	13,07	—	—	—	—	—
Nyängsgrufvan	—	—	—	1	23	—	153,630	30,170	178,000	—	—	13,94	—	—	—	—	—
Summa	6	6	6	11	261	11	643,160	199,040	1,417,950	33,60	—	27,01	61,54	1,961	—	—	19,625

S a m m a n d r a g.

	Antal arbetade grufvor.	Bruten malm. Centner.	Småmalm. Centner.	Summa Centner.		Antal arbetade grufvor.	Bruten malm. Centner.	Småmalm. Centner.	Summa Centner.
<i>Filipstads norra och vestra Bergslagen.</i>					<i>Filipstads östra Bergslag.</i>				
Nordmarksfältet	3	189,490	70,990	260,480	Persbergs och Yngshyttefältet	23	598,670,62	448,450,50	1,047,121,12
Tabergsfältet	3	106,710	19,290	126,000	Långbansgrufvor	4	67,490	84,770	152,260
Finmossefältet	1	101,560	54,190	155,750	Kroppa grufvor	7	81,610	32,520	114,130
Enggrufvefältet	2	223,150	46,950	270,100	Spridda grufvor	13	283,635	125,470	409,105
Spridda grufvor	2	22,250	7,620	29,870	Summa	47	1,031,405,62	691,210,50	1,722,616,12
Summa	11	643,160	199,040	842,200	Summa för länet	58	1,674,565,62	890,250,50	2,564,816,12

för befrämjande deraf i nåder beviljat *anslag af allmänna medel* till belopp af 49,331 kronor 50 öre för omläggning af allmänna landsvägen från ån Slöan i Bro socken uti Näs härad till säteriet Karlberg i Grums socken och härad samt 23,763 kronor för omläggning af vägen emellan Molkom och Stenåsens gästgifvaregårdar. Ingendera af dessa har likväl hunnit att under femårsperioden fullständigt afslutas, men den förra har till så stor del, som ligger inom Näs härad, afsynats år 1875 och återstoden under innevarande år.

Omläggningen af vägen emellan Slättne och Höljes, hvilket arbete under föregående femårsperiod börjades, har under den förevarande blifvit fullbordad.

Genom förenämnda omläggning af landsvägen emellan ån Slöan och säteriet Karlberg hafva häradsboarne befriats från färjhållningen vid Ransundet. I öfrigt har någon förändring i afseende å *färjhållningen* inom länet icke under femårsperioden egt rum, och finnas således ännu inom länet icke mindre än 26 färjor. De stora vattendrag, som flerstädes skära de allmänna

Tab. Litt. B.

Masugnarne och tackjernstillverkningen, bruksåret 1875.

Härad och socken.	Verkets namn.	Antal		Blåsningstid.		Uppgifven tillverkning.					
		obegagnade masugnar.	begagnade masugnar.	Dygn.	Timmar.	Tackjern.		Gjutgods.		Summa.	
						Centner.	℔.	Centner.	℔.	Centner.	℔.
<i>Fernebo härad.</i>											
Fernebo socken	Bosjöhyttan	—	1	154	7	24,323	—	—	—	24,323	—
	Långbanshyttan	—	1	203	5	57,171	—	—	—	57,171	—
	Mögsjöhyttan	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Saxåhyttan	—	1	219	20	42,651	14	—	—	42,651	14
	Storbroyttan	—	1	253	10	50,407	59	—	—	50,407	59
	Torskebäckshyttan	—	1	115	17	19,170	90	—	—	19,170	90
	Bolhyttan	—	1	71	2	7,909	—	—	—	7,909	—
	Stöpsjöhyttan	—	1	111	3	18,365	20	—	—	18,365	20
Brattfors socken	Brattforshyttan	—	1	235	12	31,239	35	1,150	—	32,389	35
	Hedenskogshyttan	—	1	90	—	13,359	03	—	—	13,359	03
	Pardixhyttan	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Svartåhyttan	—	1	211	15	41,350	—	—	—	41,350	—
Nordmarks socken	Mokärnshyttan	—	1	257	—	59,326	44	—	—	59,326	44
	Nordmarkshyttan	—	1	133	18	23,807	46	—	—	23,807	46
Gåsborns socken	Elfsjöhyttan	—	1	303	—	74,555	—	—	—	74,555	—
	Gåsbornshyttan	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rämmens socken	Rämshyttan	—	1	202	—	37,565	55	—	—	37,565	55
Kroppa socken	Gammelkroppa	—	1	273	19	54,936	—	—	—	54,936	—
	Nykroppshyttan	—	1	234	4	53,294	64	2,607	36	55,902	—
Lungsunds socken	Kongskogshyttan	—	1	194	7	37,131	73	—	—	37,131	73
<i>Nyeds härad.</i>											
Nyeds socken	Kärnshyttan	—	1	208	—	42,855	06	1,288	12	44,143	18
<i>Elfdals härad.</i>											
Sunnemo socken	Sunnemohyttan	—	1	229	6	41,222	90	2,504	20	43,727	10
Gustaf Adolfs socken	Gustafsforshyttan	—	1	362	12	84,236	90	—	—	84,236	90
	Uddeholmshyttan	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Visnums härad.</i>											
Visnums socken	Björneborgshyttan	—	2	599	—	133,009	50	—	—	133,009	50
<i>Varnums härad.</i>											
Ölme socken	Elfbroyttan	—	1	315	22	65,751	—	883	50	66,634	50
<i>Grums härad.</i>											
Borgviks socken	Borgvikshyttan	—	1	336	—	74,046	70	3,462	40	77,509	10
Summa	—	4	24	5,314	11	1,087,685	09	11,895	58	1,099,580	67

vägarne, göra dessa inrättningar för kommunikationen oundgängliga till undvikande af de större kostnader, som uppfordradet af broar skulle medföra.

Under förevarande femårsperiod hafva visserligen icke så stora uppoffringar, som under föregående femårsperiod nedlagts

för att bereda lättnad i de vanliga landtkommunikationerna, men deremot har företagsamheten för åstadkommande af det kommunikationsmedel, som numera anses oundgängligt för en lifligare samfärdsel, nemligen *jernvägar*, vunnit en liflighet och utsträckning, som kunde blifva möjlig endast under en så gynn-

Tab. Litt. C.

Stångjernsverken, bruksåret 1875.

Härad.	Socken.	Brukets namn.	Obegagnade verk.	Begagnade		Uppgifven tillverkning.									
				verk.	händer.	Stålgöten, tillverkade på Martinsmetod.		Stålgöten, tillverkade på Bessemermetod.		Smältstycken.		Stång- och ämnesjern.			
						Centner.	℔.	Centner.	℔.	Centner.	℔.	Centner.	℔.		
Jösse	Köla	Adolfsfors	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fernebo	Lungsund	Askkärn	—	1	3	—	—	—	—	9,127	84	—	—	—	
D:o	D:o	Bjurbäcken	—	2	3	—	—	—	—	—	—	34,124	74	—	
Fryksdal	Fryksände	Bada	—	1	2	—	—	—	—	13,203	53	—	—	—	
Visnum	Visnum	Björneborg och Jonsbol	—	2	3	—	—	53,066	12	3,764	60	—	2,303	10	
Grums	Borgvik	Borgvik	—	1	4	—	—	4,579	97	—	—	—	24,201	56	
Fernebo	Brattfors	Brattfors	—	1	4	—	—	—	—	5,547	—	—	14,977	10	
Jösse	Brunskog	Brunsbjergsverken	1	4	3	—	—	—	—	17,059	15	—	17,293	23	
D:o	Eda	Charlottenberg	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	52,099	75	
Fryksdal	Hvitsand	Christinefors	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kil	Nedre Ullerud	Dömle	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	14,155	25	
Grums	Nor	Edsvalla	—	1	6	—	—	—	—	63,248	—	—	76,497	—	
Nyed	Elfsbacka	Elfsbacka	—	2	4	—	—	—	—	—	—	—	49,208	72	
Jösse	Gunnarskog	Frederos och Treskog	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Nordmark	Karlunda	Gladåker	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Gillberga	Glafva	Glasfors o. Lenungshammar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fryksdal	Östra Emtervik	Gårdsjö	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fernebo	Gåsborn	Gustafström	—	1	2	—	—	—	—	14,452	05	—	—	—	
Jösse	Eda	Helgebodafors	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	309	24	
Visnum	Nysund	Häkanbol	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	8,722	50	
Gillberg	Långserud	Kolsäter	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	899	60	
Nordmark	Jernskog	Koppom	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	220	59	
Fernebo	Rämmen	Lesjöfors	—	4	4	787	05	—	—	33,578	85	—	26,771	25	
D:o	D:o	Liljendal	—	2	6	—	—	—	—	—	—	—	27,426	67	
Visnum	Visnum	Lidefors öfra	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3,794	25	
D:o	D:o	Lidefors nedre	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3,644	30	
Nyed	Nyed	Lindfors	—	1	2	—	—	—	—	7,701	30	—	17,595	27	
Jösse	Gunnarskog	Lyred	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	832	64	
Fryksdal	Lysvik	Löfstaholm	—	1	2	—	—	—	—	17,663	60	—	—	—	
Jösse	Bogen	Mitandersfors	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kil	Nedre Ullerud	Mölnbacka	—	1	3	—	—	—	—	36,624	29	—	34,551	61	
Jösse	Eda	Noreborg	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	288	19	
Kil	Nedre Ullerud	Qvarntorp	—	1	1	—	—	—	—	8,977	50	—	3,636	45	
D:o	Ransäter	Ransäter	2	1	2	—	—	—	—	—	—	—	4,471	89	
D:o	D:o	Rottnerosverken	—	2	5	—	—	—	—	10,370	27	—	30,903	01	
Nyed	Nyed	Räglanda	—	1	1	—	—	—	—	9,931	65	—	—	—	
Nordmark	Skillingemark	Skillingfors	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2,784	—	
D:o	Sillerud	Snarkil	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2,453	79	
Fernebo	Kroppa	Storforsverken	—	1	3	—	—	—	—	37,014	27	—	36,604	21	
Gillberga	Stafnäs	Stömned	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	23,549	47	
Fryksdal	Sunne	Stöpafors	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Gillberga	Svanskog	Svanholm	—	1	3	—	—	—	—	20,969	95	—	14,327	60	
Jösse	Gunnarskog	Sälboda och Rexed	—	1	4	—	—	—	—	31,539	—	—	26,839	53	
Gillberga	Stafnäs	Sölje	—	1	2	—	—	—	—	218	—	—	224	—	
Fryksdal	Fryksände	Thorsby	—	1	6	—	—	—	—	2,084	51	—	35,070	54	
Kil	Ransäter	Munkfors	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Elfdal	Råda	Loviseberg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
D:o	Ekshärad	Föskefors	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
D:o	Gustaf Adolf	Gustafsfors	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
D:o	D:o	Ufvanå	—	7	23	—	—	—	—	—	—	—	166,228	34	
D:o	Ekshärad	Holgå	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
D:o	Råda	Stjernefors	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
D:o	Gustaf Adolf	Geijersholm	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ölme	Varnum	Vassgårda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fryksdal	Hvitsand	Vägsjöfors	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	5,716	80	
Fernebo	Fernebo	Långbanshyttan	—	—	—	—	—	3,484	22	—	—	—	—	—	
Summa				11	56	127	787	05	61,130	31	343,175	27	762,726	19	

sam ekonomisk ställning, som den hvilken var rådande under de tre första åren af femårsperioden ej blott inom länet utan i hela landet.

Bland företag af nyssnämnda beskaffenhet förtjenar att i främsta rummet nämnas den storartade anläggning, hvilken i föregående femårsberättelse omtalas såsom en förhoppning, men

hvars fullbordan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande torde få glädjen att i nästa femårsberättelse i underdånighet anmäla. År 1872 bildades nemligen ett bolag under benämning »Bergslagens Jernvägsaktiebolag», som för sig uppställt det mål att medelst jernväg genom Vermland och dess bergslag förena Falun med Vesterhafvet. Jernbanans slutpunkt vid hafvet var vid

Tab. Litt. D.

Stål- och jernmanufakturverken, bruksåret 1875.

Härad.	Socken.	Brukets namn.	Antal begagnade verk.	Uppgifven tillverkning.											
				Stål.		Spik.		Redskaps- smide.		Diverse annan manufaktur.		Summa.			
				Centner.	℔.	Centner.	℔.	Centner.	℔.	Centner.	℔.	Centner.	℔.		
Jösse.....	Köla	Adolfors	1	—	—	533	—	—	—	—	—	1,615	—	2,148	—
Ölme	Varnum	Andersfors	1	—	—	1,450	—	—	—	—	—	—	—	1,450	—
Visnum.....	Visnum	Björneborg och Jonsbol	1	—	—	130	40	—	—	—	—	—	—	130	40
Grums	Borgvik	Borgvik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	589	65	589	65
Jösse.....	Brunskog	Brunsborgsverken	1	—	—	540	06	—	—	—	—	—	—	540	06
Jösse.....	Eda	Charlottenberg	1	—	—	22,069	14	—	—	—	—	—	—	22,069	14
Fryksdal	Hvitsand	Kristinefors	1	—	—	329	04	—	—	—	—	—	—	329	04
		Karlsfors	1	—	—	233	35	—	—	—	—	—	—	233	35
Gillberg	Gillberga	Emilsdal	1	—	—	710	—	—	—	—	—	—	—	710	—
Grums	Nor	Edsvalla	1	—	—	97	—	—	—	—	—	6,404	—	6,501	—
Nyed	Elfsbacka	Elfsbacka	1	—	—	59	28	—	—	—	—	263	35	322	63
Jösse.....	Elgå	Elgå	1	—	—	439	23	—	—	—	—	—	—	439	23
Gillberg	Glafva	Glasfors	1	—	—	830	48	—	—	—	—	—	—	830	48
Fernebo	Gåsborn	Gustafsström	1	—	—	175	48	—	—	—	—	—	—	175	48
Jösse.....	Eda	Helgebodafors	1	—	—	259	61	—	—	—	—	328	60	588	21
Nordmark	Jernskog	Koppom	1	—	—	—	—	—	—	—	—	23	—	23	—
Fernebo	Rämmen	Lesjöfors	1	—	—	3,503	19	—	—	—	—	13,784	85	17,288	04
D:o	D:o	Liljendal	1	753	07	1,143	92	—	—	—	—	200	11	2,097	10
Jösse.....	Gunnarskog	Lyred	1	—	—	592	97	—	—	—	—	—	—	592	97
Fryksdal	Lysvik	Löfstaholm	1	—	—	177	10	—	—	—	—	—	—	177	10
Kil	Nedre Ullerud.....	Mölnbacka	1	—	—	475	79	—	—	—	—	—	—	475	79
Jösse.....	Eda	Noreborg.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	99	27	99	27
Visnum	Råda.....	Ribbingsfors	1	—	—	518	14	784	64	90	32	—	—	1,393	10
Kil	Ransäter	Ransäter	1	—	—	773	59	—	—	—	—	—	—	773	59
Nordmark.....	Skillingemark	Skillingfors	1	—	—	190	—	—	—	—	—	—	—	190	—
D:o	Sillerud	Snarkil	1	—	—	1,910	67	—	—	—	—	13	49	1,924	16
Fernebo	Kroppa	Storforsverken.....	1	—	—	240	—	—	—	—	—	250	50	490	50
Gillberga	Stafnäs	Stömned	1	—	—	607	01	—	—	—	—	103	94	710	95
Fryksdal	Sunne	Stöpafors	1	—	—	250	99	—	—	—	—	—	—	250	99
Gillberg	Stafnäs	Sölje.....	1	—	—	130	—	—	—	—	—	—	—	130	—
Fryksdal	Fryksände	Torsby.....	1	—	—	313	64	—	—	—	—	—	—	313	64
Kil.....	Ransäter	Munkfors													
Elfdal	Råda	Loviseberg													
D:o	Ekshärad	Föskefors													
D:o	Gustaf Adolf	Gustafsfors													
D:o	D:o	Ufvånå	1	8,094	06	1,274	02	2,336	41	29,208	87	40,913	36		
D:o	Ekshärad	Holgå													
D:o	Råda	Stjernefors													
D:o	Gustaf Adolf	Geijersholm													
Ölme.....	Varnum	Vaasgård	1	—	—	406	77	—	—	—	—	—	—	406	77
Fryksdal	Hvitsand	Vägejöfors	1	—	—	438	20	—	—	—	—	—	—	438	20
		Summa	34	8,847	13	40,802	07	3,121	05	52,974	95	105,745	20		

bolagets bildande icke definitivt bestämd, men den tanke, som i det hänseendet antagligen ledde bolagets inbjudare, har sedermera blifvit en verklighet i det af Eders Kungl. Maj: godkända

beslut, att banan skall utsträckas till Göteborg, der icke o betydliga arbeten för jernvägsanläggningen redan börjat. Denna jernvägsanläggning, som med några jemförelsevis mindre bibanor torde erhålla en utsträckning af mera än 40 mil och hvars kostnad lär uppgå till ungefär lika många millioner kronor, åstadkommes hufvudsakligen genom enskild företagsamhet, då dertill erhållits ett statsanslag af endast 5,000,000 kronor. Under förra året öppnades deraf bandelen Kil—Molkom för allmän trafik och under innevarande år är fortsättningen deraf till Filipstad likaledes dertill upplåten, men inom den närmaste framtiden lär hela banan från Falun till Kil blifva för den allmänna rörelsen tillgänglig. Bolaget, hvars styrelse har sitt säte i Göteborg, utgöres af ett stort antal delegare inom och utom provinsen.

Tab. Litt. E. Tillverkad gjutgods, bruksåret 1875.

Härad.	Socken.	Namn.	Direkte ur masugn.		Ur kupol- eller stjälpugn.	
			Centner.	℔.	Centner.	℔.
Grums.....	Borgvik	Borgvikshyttan	3,462	40	—	—
Fernebo.....	Brattfors	Brattforshyttan	1,150	—	—	—
D:o	Kroppa.....	Nykroppahyttan	2,607	36	—	—
Elfdal	Sunnemo.....	Sunnemohyttan	2,504	20	—	—
Nyed	Nyed	Kärnsyttan.....	1,288	12	—	—
Ölme.....	Varnum	Elfbrohyttan	883	50	—	—
Jösse.....	Brunskog	Brunsbjergsverken	—	—	262	27
D:o	Eda	Charlottenberg	—	—	1,823	56
Nyed	Nyed	Elfsbacka	—	—	1,258	05
Grums	Nor	Edsvalla	—	—	1,157	—
Fernebo	Rämnen	Lesjöfors	—	—	1,910	53
D:o	D:o	Liljedal	—	—	546	56
Gillberga	Stafnäs.....	Stömned	—	—	753	80
Summa			11,895	58	7,711	77

Dernäst i ordningen torde böra omförmälas Östra Vermlands jernväg, som bygges af ett senare än det förra bildadt bolag, under benämning »Östra Vermlands Jernvägsaktiebolag». Af denna jernväg, som genom Varnums, Bjurtjärns, Kroppa och Fernebo socknar framdrages till Persberg, Filipstad och Finshyttan, med stationer vid Nässundet, Storfors och Gammelkroppa, har bandelen Kristinehamn—Gammelkroppa under 1875 blifvit för allmän trafik upplåten och vidare under innevarande år till Filipstad. Till följd af denna jernvägsanläggning hafva de i förra berättelsen omförmälda mindre lokomotivbanor upphört med sin trafik, nemligen emellan Kristinehamn och lastplatsen Sjöändan, emellan sjöarna Yngen och Östersjön samt emellan sistnämnda sjö förbi Storfors och Lillfors till Lungen.

Tab. Litt. F. Antal arbetare, använda vid bergverks- och bruksrörelsen året 1875.

	Jerngrufvor.				Jernverken.					Summa.
	Ständige.	Tillfällige.	Gärnar och barn.	Summa.	Masugnarerna.	Sångjersverken.	Gjuterien.	Manufakturverken och Kåterien.	Hj klassificerade.	
Arbetare	660	—	49	709	495	1,071	568	31	2,165	2,874

Såsom fortsättning af denna bana förekommer Filipstads Norra Bergslags aktiebolags jernväg, 1,6 mil från Filipstad till Nordmarks grufvor. Denna jernbana har under innevarande år blifvit för allmän trafik upplåten.

Från Nordmarks grufvor och Taberg har vidare Uddeholms bolag under femårsperioden anlaggt jernväg till Östra Skymnäs i Råda socken och Edebäck i Ekshärads socken på en sammanlagd väglängd af ungefär 7 mil. Denna jernväg, som med undantag af en mindre sträcka emellan Taberg och Mokärnsyttan i Fernebo härad, framgår öfver bolagets eget landområde, har visserligen blifvit anlaggd med beräkning för transport af endast bolagets egna effekter, men anledning saknas dock icke till det antagande, att densamma inom den närmaste framtiden kommer att äfven för allmän trafik upplåtas. Härigenom erhåller Nedre Elfdalen en oafbruten jernvägsförbindelse med nordvestra stambanan vid Kristinehamn och derest, såsom antagligt är, ångbåtsfart å Klarelfven emellan Edebäck och Vingång, en segelbar sträcka af 8 mil, kommer till stånd, skola betydliga fördelar derigenom tillskyndas den omgivande orten och der framkalla och utveckla nya hjälpkällor för materiel utveckling.

Tab. Litt. G. Utfärdade mutsedlar och hvilostånd.

	Jernmalm.		Guld-, silver- och blymalmer.	Koppar- och blymalmer.	Brunsten.	Nickel.	Magnetkis.	Summa.
	Bergmalm.	Sjö- och myrmalmer.						
<i>Mutsedlar.</i>								
1871.....	43	—	14	5	1	—	—	63
1872.....	339	4	22	16	—	—	—	381
1873.....	208	1	18	5	—	7	—	239
1874.....	56	—	19	5	—	5	—	85
1875.....	43	—	11	10	—	—	2	66
<i>Hvilostånd.</i>								
1871.....	27	—	1	—	—	—	—	28
1872.....	34	—	—	—	—	—	—	34
1873.....	41	—	—	—	—	—	—	41
1874.....	34	—	—	—	—	—	1	35
1875.....	86	—	—	—	—	—	—	86

Utom förenämnda mindre lokomotivbanor har äfven lokomotivbanan emellan Fryksta vid nedre ändan af sjön Fryken och Klarelfven blifvit upprifven, sedan från nordvestra stambanan vid Kil en bibana neddragits till Fryksta.

Deremot finnas fortfarande följande, för den allmänna rörelsen påräknade hästbanor, nemligen: 1:o emellan sjöarna Långban och Yngen, eller den så kallade Lerviksbanan, 10,500 fot; 2:o emellan Yngen och Saxen, Saxåbanan, 12,500 fot; 3:o emellan Yngen och Daglösen, 24,500 fot; 4:o emellan Lersjön och Daglösen, eller Storbobanan, 4,500 fot; 5:o emellan Lesjöfors och Blockenhus, 11,598 fot; 6:o emellan Stådsjön och Rämnsjön

samt sistnämnda sjö och Lersjön, 3,000 fot; 7:0 emellan sjön Ränken och Glafsforden; samt 8:0 förbi Dejeforsen vid Klar-elfven.

Dessutom finnas, på sätt i föregående berättelse är vordet omfördmält, vid åtskilliga bruk anlagda *mindre hästbanor*, utslutande afsedda för transport af brukens egna effekter och bestående af brukens egare, såsom vid Liljedal, Mölnbacka, Dejefors, Östanå, Borgvik, Stömned och Sölje äfvensom å Persbergs grufvefält.

Vid det förhållande att Kristinehamn—Sjöändans samt Frykstads jernvägar under femårsperioden blifvit upprifna hafva redogörelsen för trafiken å dessa banor under den tid deraf, de varit begagnade, ansetts icke vidare ega något intresse, hvar-
emot Kungl. Maj:ts Befallningshafvande trott sig fortfarande böra redogöra för trafiken för de jemförelsevis betydliga hästbanorna vid Mölnbacka, Dejefors och Borgvik, i afseende hvarå Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fått emottaga följande tabeller: Litt. H, I och K.

Vid jemförelse med fraktförhållandet under nästföregående femårsperiod förefinnes icke någon anmärkningsvärd stor skillnad, men deremot är det påfallande, huruledes frakten af jern-

Tab. Litt. H. Uppgift öfver trafiken på Mölnbacka jernväg åren 1871—1875.

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
Stångjern och manufaktur-smide	50,558,50	70,188,42	65,305,26	55,715,96	57,150,22
Tackjern	54,220,60	57,917,75	72,856,10	53,290,46	48,809,70
Plank och bräder ...	14,588,½	17,918,½	19,733,½	15,370,½	17,390,½
Spanmål	8,878	7,948,5	3,842	7,921	3,369
Sill och salt	335	952	273	241	111
Stenkol och kokes samt torf.....	5,365	16,150	5,915	1,330	23,735
Smältjern	12,692,98	—	3,920,10	10,417,82	2,158,75
Diverse gods	18,950	16,913	15,116	17,688	10,408
Malm	—	7,650	27,689	43,288	44,705
Bruttoinkomst	3,034,29	3,539,59	3,451,12	3,143,48	2,241,18

Tab. Litt. I. Uppgift öfver trafiken på Borgviks jernväg åren 1871—1875.

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
Stångjern och manufaktur-smide.....	32,111,10	33,863,82	32,189	18,056	9,079
Tackjern	41,740	47,145	31,000	22,758	32,372
Plank och bräder ...	15,120	14,250	18,760	16,443	9,100
Spanmål	16,80	800	194	180	100
Sill och salt	50	85	85	92	66
Stenkol och kokes... kub.-fot	18,828	22,700	9,790	17,790	21,420
Diverse gods	1,900	3,050	1,400	2,396	2,159

Bruttoinkomst kronor kan icke uppgifvas, enär jernvägen nästan utslutande trafikeras för Borgviks aktiebolags enskilda räkning, och endast de direkta arbetskostnaderna påföras godset.

Jernvägen, hvilken bygdes år 1855, har en längd af 4,650 fot och kostade i anläggning 15,000 kronor. Spårvidden 3 fot.

och trävaror, särdeles å sistnämnda två trafikleder, betydligt nedgått efter 1873, då den uppnått sin högsta höjd.

Den för utvecklingen af länets hela näringslif mest betydelsefulla tilldragelsen under femårsperioden är dock *nordvestra stambanans* fullständiga öppnande för allmän trafik. Af denna

Tab. Litt. K. Uppgift öfver trafiken på Dejefors jernväg åren 1871—1875.

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
Stångjern och manufaktur-smide..... centner	94,825,82	136,460,20	151,597,52	102,130,17	116,635,48
Stål	10,750,82	11,496,40	13,141,63	5,451,24	9,570,42
Tackjern och gjutjern	2,744,46	2,815,59	40,554,22	36,859,90	13,312,19
Plank och bräder, tolfter	40,365,½	42,210,½	40,286,½	39,132,½	15,912,½
Spanmål	6,027,3	47,737,8	50,513,9	110,336	44,095,1
Sill och salt	7,232,6	5,956,6	12,582,8	9,477	11,258,2
Kaffe	85,8	114,90	131,55	173,73	171,47
Socker	164,30	289,26	556,15	722,44	589,11
Gråsej	109	139,50	120	105,20	299
Mjöl	240,60	815	3,226,38	4,508,90	6,144,90
Lera	1,989	—	1,000	1,000	335
Kalksten	—	988,20	1,877	393,70	558
Linfrökakor	59,87	475	809,10	1,167,55	625
Lump	36,76	42,67	113,51	50	65,36
Rödfärg	—	78	4	72	39
Fläsk	—	160	379,60	489,33	575,26
Cement	—	1	35	15	464
Takspån	3,180	—	—	—	—
Tegel	35,587	23,203	70,484	19,236	12,401
Kokes och stenkol kub.-fot	9,722	9,000	9,000	9,000	25,648
Pudrett	1,068	829,50	931,39	1,098,93	627
Olja	146	—	652,2	608,8	778,3
Ved	3,900	10,845	5,850	22,464	—
Skiffer	8,200	—	4,500	13,500	—
Säckar	3,450	5,289	7,174	14,159	6,225
Qvarnstenar	4	4	25	4	—
Läder	29,15	65	57,20	52,23	24,91
Spirituosa	54	55,7	18	228,8	205,3
Tjära	39	17	23	84	64
Glas	8	40	46	138	120
Jernvägsvagnar... stycken	—	—	—	62	68
Balar och packlådor	732	608	2,000	3,020	3,321
Paket	48	989	285	135	61
Omkostnaden för trafiken	9,144,53	12,149,07	13,459,13	14,517,70	12,512,26
Bruttoinkomst ...	14,806,54	16,195,96	18,069,01	16,875,48	11,408,42

Anm. År 1872 stego arbetslönerna så betydligt, att omkostnaderna för jernvägen derigenom betydligt hafva ökats.

År 1873 var det betydligt mera än vanligt af effekter och derigenom den högsta intrad, som någon gång har varit.

År 1875 voro omkostnaderna större än inkomsten, dels derigenom att vattnet under sommaren var så lågt i Klara elf, att alla Uddeholms aktiebolags effekter kunde ej komma fram; dels förorsakade det låga vattnet ökade omkostnader för muddring.

statsbana öppnades bandelen Laxå—Kristinehamn år 1866, Charlottenberg—Arvika 1867; Kristinehamn—Karlstad 1869 och Karlstad—Arvika med en högtidlig fest den 19 Juni 1871. Genom denna lika viktiga, som inom hela länet efterlängtdade tilldragelse sammanlänkades de förenade rikenas hufvudstäder med ett föreningsband, som icke vidare kan upplösas. Oafsedt den politiska betydelse, denna minnesvärda dag eger, men hvilken icke lär få utgöra föremål för betraktelser i denna berättelse, har den särskildt för Vermland och dess industriella och intellektuella utveckling en vikt, som visserligen skall i all framtid med tacksamhet erkännas.

Under femårsperioden hafva följande *gästgifverin* indragits, nämligen vid Vadje, Önnerud, Rattsjöberg, Hvittkärn och Kiltorp i Fryksdals öfre tingslag, Grafol, Osebol och Varnäs i Elfdals öfre tingslag, Strand och Haga i Jösse härad, Gullsjö i Grums härad samt Gunnarsby och Hellsrud i nedre Fryksdals härad, hvaremot gästgifverin inrättats vid Stöllet i Elfdals öfre tingslag samt vid Skäggeberg och Ingebyfjorden i Fryksdals nedre tingslag, genom hvilken senare åtgärd utväg blifvit resande beredd att från Sunne kunna färdas till Torsby och tvärtom utefter öfre Frykens vestra strand, hvarjemte gästgifverien vid Röjdåsen och Stensgård i Fryksdalens öfre tingslag förflyttats, det förre till Röjdoset och det senare till Torsby, samt det vid Transtrand i Elfdals öfre tingslag till Likenäns. Genom nordvestra stambanans öppnande har emellertid en betydlig lättnad i skjutsningsbesväret blifvit beredd och enahanda fördel må vara att förvänta, sedan Bergslagernas Jernvägsaktiebolags jernväg blifvit fullständigt färdig genom länet. Det oakadt hafva icke obetydliga bidrag kommit länet till godo af de till lättnad i *skjutsningstungan* anvisade allmänna medel, deraf inom länet utbetalts:

år 1871.....	22,149 kronor 44 öre.
» 1872.....	20,605 » 42 »
» 1873.....	19,582 » 03 »
» 1874.....	19,638 » 83 »
» 1875.....	15,796 » 42 »

B) Sjökommunikationer. I afseende härå har ingen annan anmärkningsvärd förändring under femårsperioden inträffat, än att, till följd af upprifvandet af jernvägen emellan Lyckan vid Klarelfven och Fryksta, ångaren Örns reguliera turer å Klarelfven emellan Karlstad och Lyckan, hvilka stodo i förbindelse med bantågen å nämnda jernväg, numera upphört, men i öfrigt får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst åberopa, hvad i afseende å ifrågavarande kommunikationsmedel i nästföregående berättelse blifvit omförmäldt.

För trafiken å Seffle kanal har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fått emottaga redogörelse, omfattande tiden från dess öppnande år 1837 till och med 1875, äfvensom för trafiken å Forshaga kanal för åren 1871—1875. Seffle kanal förbinder kommunikation emellan Venern och Glatfsfjorden, vid hvilken flere större bruk och egendomar samt Arvika köping äro belägna, och Forshaga kanal förmedlar i samband med Forshaga jernväg rörelsen emellan ofvanliggande orter vid Klarelfven och Venern. Då dessa redogörelser nogsamt utvisa betydelsen af dessa trafikleder, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ansett sig böra här intaga desamma (Tabb. Litt. L och M).

Tab. Litt. L. Uppgift å gods och effekter, som passerat Forshaga kanal, samt intraderna för åren 1871—1875.

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
Stångjern och manufaktur..... centner	188,660,55	255,344,86	181,861,95	182,377,61	179,864,29
Stål..... »	11,050,48	11,985,76	2,689,01	4,825,38	7,990,32
Tackjern och gjute..... »	9,931,10	13,960,89	71,682,82	67,615,87	37,884,15
Plank..... kub.-fot	1,676,416	1,806,064	1,646,771	1,679,796	1,224,638
Bräder..... tolfter	28,561,1 ² / ₂	39,923,1 ² / ₂	42,046,1 ² / ₂	49,417	24,700,1 ² / ₂
Spanmål..... kub.-fot	16,930	55,346	54,049	120,634	50,443
Sill och salt... »	13,020	8,711	14,422	11,438	12,047
Kaffe..... centner	85	145	196,78	273	171,47
Sötvaror..... »	116	288	640,50	1,022	589,11
Gråsej..... »	164	206	174	205	299
Kalksten..... »	11,600	—	14,225	—	3,000
Lera, eldfast... »	2,478	—	1,100	—	335
Linfrökakor... »	840	700	1,106	1,167,55	625
Timmer..... tolfter	92	98	155	339	555
Ved..... kub.-famn.	146	370	448	206	—
Olja..... kub.-fot	359	400	853	680	960
Kalk..... »	6,742	—	2,479	12,613	6,976
Stenkol o. kokes »	19,212	25,075	50,839	43,430	48,233
Tjära..... tunnor	46	—	69	—	64
Läkten..... tolfter	—	2,311	—	—	—
Jernmalm..... centner	—	7,080	26,653	42,599	44,705
Sandsten..... »	—	10,016	3,790	4,323	—
Rödfärg..... tunnor	—	94	31	102	39
Mjöl..... centner	—	—	708	5,971	8,133
Fläsk..... »	—	—	592	689	615
Soda..... »	—	—	792	—	—
Gödningsämnen »	—	—	1,033	1,198	627
Potatis..... kub.-fot	—	—	186	—	—
Sand..... »	—	—	1,005	—	—
Träkol..... stigar	—	—	—	—	653
Takspån..... kub.-aln.	—	—	548	—	—
Spirituosa..... kub.-fot	—	—	33	259	205
Sågsån..... tunnor	—	—	3,800	—	—
Timmerflottor.. stycken	23	—	—	—	—
Qvarnstenar... »	—	—	28	—	—
Tegel..... »	77,300	65,948	127,230	172,566	85,350
Skiffer..... »	19,180	—	5,000	44,751	—
Pitprops..... löpande fot	176,000	141,500	—	—	—
Cement..... tunnor	—	—	—	—	464
Glas..... kistor	—	—	1,238	138	120
Balar o. packor stycken	915	3,225	3,200	3,722	1,714
Paketer..... »	30	26	34	50	24
Ångbåtar..... resor	—	—	24	228	100
Lastbåtar, lastade..... »	591	723	741	763	670
Lastbåtar, olastade..... »	346	354	185	183	264
Omkostnad för trafiken m. m. kronor	2,650,99	3,597,29	3,750,09	5,735,15	3,172,73
Bruttoinkomst. »	18,518,24	22,383,63	23,869,46	24,221,49	18,480,60
<i>Anmärkingar.</i>					
Återstående skuld till Riksgäldskontoret.. kr.	89,929,23	84,526,40	78,907,46	73,064,41	66,986,99
Trafiken började den 17 April 13 Nov.		12 April 4 Dec.	7 April 6 Dec.	7 April 21 Nov.	19 April 14 Nov.

I enlighet med föreskrifterna i Kungl. kungörelsen den 5 December 1873 har *postverket*, sedan den skyldighet till fort-skaffande af allmänna kungörelser, bref och kallelser i tjänste-

ärenden, som ålegat krono-, skatte- och allmänna frälsehemman, med nämnda år upphört, öfvertagit befördraget af försändelser, för hvilka den ordinarie kronobrefbäringen fått anlitas. I så-

Tab. Litt. M.

Trafik- och slussinkomster vid Seffle kanal från dess öppnande år 1837.

År.	Fartyg.				Jern.		Plank.	Bräder och bakar.	Takschiffer.	Ved.	Timmer, bjelkar och sparrar.	Kalk.	Kalksten.	Piplera.	Tegel.	Stenkol.	Salt.	Sill och fisk.	Spannmål.	Spirituosa.	Diverse köpmanngods m. m.	Summa Kronor.
	Elfprånar.	Segelfartyg.	Ångfartyg.	Summa fartyg.	Smidt.	Tack-jern.																
1837	528	29	—	557	14,061	10,486	27,239	3,403	246,550	—	—	528	—	—	—	1,014	1,130	1,605	11,330	—	785	3,280,65
1838	453	104	—	557	13,905	10,000	22,840	2,500	168,000	39	—	381	—	—	—	900	1,110	998	9,806	—	1,838	5,011,44
1839	533	152	—	685	15,035	15,372	23,583	3,779	266,650	240	416	1,257	—	—	—	1,902	1,190	557	5,574	—	1,600	6,035,91
1840	554	132	—	686	13,551	15,359	22,853	3,945	84,873	228	264	397	—	—	—	1,397	1,656	1,188	7,072	—	1,247	5,535,40
1841	488	172	—	660	12,176	15,910	25,851	4,685	86,900	331	326	864	—	—	—	950	1,256	795	1,507	—	1,411	5,013,30
1842	407	195	—	602	7,778	16,045	19,777	2,691	38,000	666	1,247	762	—	—	—	1,000	1,396	1,298	1,843	—	1,703	4,407,20
1843	574	209	—	783	11,135	13,830	24,234	3,834	45,000	195	2,854	370	—	—	—	2,853	2,181	749	1,122	—	1,932	5,759,05
1844	750	161	—	911	10,524	12,011	35,400	6,622	143,823	673	1,346	81	—	—	—	395	2,235	1,567	3,149	—	2,003	17,086,81
1845	749	207	—	953	9,987	12,988	42,900	8,855	63,550	287	1,113	643	—	—	—	4,679	1,605	2,102	2,597	—	1,893	14,247,72
1846	644	334	—	978	7,581	12,846	40,719	11,311	81,766	358	13,345	1,844	—	—	—	3,074	1,914	2,037	3,467	—	1,836	14,765,49
1847	615	366	28	1,009	7,830	16,580	39,582	8,111	353,885	525	7,889	976	—	—	—	2,586	2,247	2,217	9,074	—	2,281	16,584,90
1848	521	300	34	855	8,495	12,815	30,576	8,351	282,753	548	5,646	310	—	—	—	2,984	1,675	1,361	13,051	—	1,641	13,969,13
1849	563	351	46	960	8,590	13,247	31,795	19,284	480,690	1,439	1,232	498	—	205	54,500	3,774	1,799	1,840	9,068	17,785	1,801	14,614,56
1850	551	333	50	934	11,700	18,290	29,046	15,432	385,714	940	2,279	610	—	535	47,500	3,103	1,716	810	8,805	6,419	2,045	15,161,01
1851	504	391	43	938	13,226	22,030	32,845	12,337	336,851	1,069	2,221	940	—	—	30,800	3,889	1,871	1,237	17,248	—	3,590	17,969,19
1852	495	614	46	1,155	12,691	21,306	36,749	15,212	475,449	1,296	6,247	798	—	—	30,100	2,271	1,501	1,192	24,131	21,125	4,669	31,103,45
1853	621	513	47	1,181	14,818	20,905	48,491	13,623	387,887	512	1,890	1,312	—	—	21,000	3,760	1,986	934	12,415	10,024	3,801	21,903,32
1854	633	420	—	1,053	13,103	23,034	37,770	13,677	227,502	336	1,476	1,833	950	521	3,300	3,814	2,978	1,888	9,066	5,080	6,662	16,510,12
1855	705	334	68	1,107	14,832	26,962	40,875	14,234	292,555	434	16,966	2,828	1,065	716	15,120	3,703	2,725	1,781	7,713	4,150	5,347	20,262,64
1856	687	527	89	1,303	12,341	23,977	49,981	22,816	215,052	1,468	17,284	1,497	770	642	6,500	6,876	2,672	966	12,055	16,084	8,451	23,331,04
1857	569	563	91	1,223	11,097	21,086	41,494	27,393	270,703	1,985	1,226	2,809	1,910	558	9,760	10,281	2,422	644	16,561	996	7,749	23,429,87
1858	438	460	118	1,016	9,446	19,283	32,587	21,280	200,840	1,463	5,702	1,488	1,890	581	10,000	7,229	2,146	497	7,017	638	5,712	17,867,89
1859	498	464	132	1,094	13,000	31,358	39,795	20,811	92,225	1,396	3,393	1,815	4,087	806	19,300	7,101	2,964	754	7,106	13,686	8,179	21,112,19
1860	439	454	86	979	14,842	26,115	38,973	13,388	148,085	942	9,852	1,900	1,129	709	19,254	8,870	3,253	1,063	9,155	10,500	7,754	22,004,73
1861	548	652	192	1,392	50,970	103,699	50,541	18,720	164,500	1,167	13,090	1,950	2,980	470	44,600	5,950	2,750	1,015	35,272	9,600	7,960	29,182,52
1862	545	725	140	1,410	40,376	102,298	52,337	20,082	73,500	3,921	7,836	4,016	4,170	950	33,200	4,870	2,930	1,136	13,769	11,350	7,815	24,331,31
1863	463	736	136	1,335	38,288	112,657	53,230	19,170	199,500	kub.-fot 180,000	8,300	20,175	23,300	4,120	35,600	6,300	2,850	1,200	18,400	11,100	31,160	25,702,82
1864	446	492	126	1,064	41,300	152,979	43,326	18,026	122,150	221,827	11,228	19,553	18,580	3,860	28,500	kub.-fot 76,470	kub.-f. 12,100	1,100	25,767	8,300	25,020	22,467,14
1865	560	558	128	1,246	43,500	204,088	53,155	23,711	191,700	383,528	3,719	36,844	16,415	1,090	29,100	80,100	11,700	1,350	31,285	10,200	28,700	25,698,72
1866	337	519	135	991	50,560	206,350	36,515	19,145	285,000	257,000	3,250	60,684	25,576	2,500	95,600	101,265	12,000	5,600	27,360	20,500	26,064	22,712,00
1867	265	745	122	1,132	39,365	156,878	30,930	16,851	321,400	633,150	3,430	36,980	12,600	2,300	75,800	89,940	11,890	4,340	22,430	16,250	30,100	22,777,62
1868	156	737	128	1,021	45,530	150,622	18,124	13,645	211,500	588,950	2,650	35,800	24,190	2,400	80,400	59,900	11,700	4,650	24,260	15,400	29,250	20,269,90
1869	178	727	134	1,039	46,320	152,390	29,227	14,359	193,400	490,000	12,360	58,950	20,360	2,030	20,100	28,475	10,900	2,300	23,100	17,100	28,300	22,159,85
1870	320	729	127	1,176	53,780	155,773	45,889	18,460	143,300	534,090	10,413	56,130	21,900	2,100	17,400	42,035	11,500	3,200	60,177	18,200	31,000	24,804,16
1871	317	638	159	1,114	37,424	80,467	32,364	21,988	49,210	675,355	1,120	47,100	29,960	1,900	22,500	42,835	12,400	3,100	69,214	17,500	25,000	18,898,37
1872	163	718	136	1,017	65,150	67,350	25,389	22,815	89,950	956,962	16,186	64,235	17,910	1,750	126,900	46,700	10,300	3,050	100,972	18,200	25,500	19,288,66
1873	80	635	131	846	53,247	54,389	13,710	10,464	113,350	1,084,968	12,024	21,820	9,970	1,950	137,550	35,935	9,800	3,160	42,500	17,300	20,150	15,801,64
1874	215	607	259	1,081	21,552	12,998	41,134	21,355	178,900	826,264	10,033	36,795	2,800	2,030	75,200	16,240	12,300	3,550	64,910	21,400	24,300	21,890,33
1875	170	428	125	723	39,104	41,420	18,321	12,562	180,200	528,984	14,276	39,195	6,500	1,070	28,200	16,240	8,100	2,950	49,615	18,100	19,200	17,117,66

Obs. 1837—43 betaltes afgiften för trafiken med elfprånarna per resa; 1844 efter full taxa, och erlagges sedan $\frac{2}{3}$ delar emot last & Venerfartyg, som betala efter full taxa.

dant afseende ålåg det postverket, att i de särskilda orterna inrätta för ändamålet erforderliga postanstalter, emellan hvilka försändelser af omförmälda beskaften kunde genom postverkets försorg fortskaffas. Till följd häraf hafva postanstalternas antal, som vid 1870 års utgång utgjorde 20, vunnit en betydlig tillökning. Det ligger i sakens natur, att en så omfattande reglering, som den ifrågavarande, hvilken nära berör många enskilda intressen, skall erfordra någon tid, innan den erhåller erforderlig stadga och fasthet, och hvarom ännu fortgående förändringar bära vittne, men det är att hoppas, att den, fullständigt genomförd, skall medföra stor lättnad och bekvämlighet vid postbefordringen. Med postdilgens fortskaffas posten numera endast å en linie inom länet, nemligen från Karlstad öfver Vermlandsnäs till Åmål. Så snart Bergslagernas jernvägsaktiebolags jernväg från Kil till Åmål blir färdig och för trafik tillgänglig, torde äfven denna diligensfart kunna indragas.

Af staten inrättade telegrafstationer finnas fortfarande i Karlstad, Kristinehamn och Filipstad. I öfrigt öka sig tillfällena till telegramvexling, i den mån jernvägsnätet utbreder sig öfver provinsen.

Tabb. N:is 9 a o. 9 b. C) Sjöfart och handel. För antalet och lästetalet af de länets invånare tillhöriga fartyg öfver tre nylåster, hvarmed sjöfart under år 1875 idkats, äfvensom för antalet af de samma år i länet varande handlande jemte dem påförd bevilling för rörelse redogöres i tabellerna N:is 9 a och 9 b.

Förstnämnda tabell visar vid jemförelse med förhållandet år 1870, att de seglande fartygens antal å landet ökats från 115 till 132 och ångbåtarnas antal i Karlstad från 6 till 14, men i öfrigt synas förhållandena vara oförändrade.

Beträffande antalet handlande och deras betjening har under femårsperioden en högst anmärkningsvärd tillökning egt rum. År 1870 funnos inom länet 369 handlande, af hvilka 15 voro kvinnor, och 217 handelsbiträden och bland dem 18 qvinliga, men år 1875 hade de förres antal vuxit till 512, af hvilka 23 voro kvinnor, och betjeningens till 314, af hvilka 32 voro qvinliga biträden.

Enligt senaste femårsberättelse hade, sedan staden Karlstad genom Kungl. brefvet den 27 September 1866 beviljats nederlagsrätt och jemlikt Kungl. brefvet den 12 Januari 1869 i nåder förunnats transitorätt, stadens tulluppbörd, som 1866 utgjorde 1,178 kronor 73 öre, stigit år 1870 till 102,682 kronor 17 öre. Oaktadt denna hastiga tillväxt har tulluppbörden under nu ifrågavarande femårsperiod varit i oupphörligt stigande till år 1874, då den uppgick till 283,602 kronor 5 öre, men nedgick följande år till 243,910 kronor 65 öre. Transitorätten synes emellertid hafva varit mycket ringa begagnad, men nederlagsafgiften har vexlat emellan 995 kronor 88 öre, som den utgjorde 1875 och 1,713 kronor 27 öre, hvartill den uppgick 1874.

Nedanstående tabell lemna redogörelse för trafik och inkomst vid Karlstads hamn och kanal under femårsperioden. Omedelbart efter nordvestra stambanans öppnande till Karlstad inträdde en icke obetydlig minskning i denna inkomst och utgjorde den år 1870 endast 22,998 kronor 68 öre emot 32,779 kronor 3 öre nästföljande år och 35,041 kronor 57 öre år 1865. Under förevarande femårsperiod har denna inkomst åter stigit från 20,332 kronor 78 öre, som den utgjorde 1870, till 31,183 kronor 38 öre år 1875. Att stadens sjöfart emellertid icke obe-

tydligt nedgått visar sig deraf, att då under åren 1866—1870 tillsammans 4,948 segelfartyg inlöpte i Karlstads hamn, endast 2,248 sådana fartyg dit inkommit under åren 1871—1875. Deremot har ångbåtstrafiken bibehållit sig vid samma ståndpunkt, då de ångbåtar, som inlupit i hamnen, utgjorde åren 1866—70: 2,142 och åren 1871—1875: 2,243. Den i föregående berättelse omförmälda ångbåten Mässvik har blifvit försäld, hvaremot ångarne Liljedal, Ahlmark och Skoghall, de två sistnämnda byggda på stadens skeppsvarf, anskaffats. För trafiken på Klarelfven hafva bogserbåtarna Dejefors, Idog och Bylgia inköpts, hvaremot ångbåtarna Oden och Örn, hvilka jemväl begagnats för trafiken på Klarelfven, blifvit den förra såld och den senare slopad.

Trafik och inkomster vid Karlstads kanal åren 1871—1875.

År.	Elfbränn.		Segelfartyg.		Ångfartyg.		Summa fartyg.	Stång- spik- och skrofvjern.	Tackjern.	Plankor.	Timmer, bjelkar och sparrar.	Spannmål.		Summa kanaltrader.
	st.	st.	st.	st.	Centner.	C:tr.						Centner.	C:tr.	
1871	1,087	534	393	2,014	164,325	74,039	60,451	90,866	42,625	20,332,78				
1872	1,024	354	414	1,792	207,296	63,037	53,596	113,937	14,022	20,067,92				
1873	1,090	382	513	1,955	225,922	78,100	64,000	136,500	10,115	23,072,04				
1874	1,189	505	403	2,097	162,916	10,759	86,447	159,502	45,467	25,788,88				
1875	1,204	473	330	2,007	77,590	7,458	4,094,795	143,800	37,969	31,183,38				

Uti staden Kristinehamn synes någon anmärkningsvärd förändring i afseende å sjöfarten icke hafva egt rum. Vål hafva hamnafgifterna under sista året, eller år 1875, mera än fördubblats, men detta förhållande, för hvilket den inkomna uppgiften icke lemna någon förklaring, härleder sig antagligen från någon tillfällighet, såsom möjligen den samtida anläggningen af Östra Vermlands jernväg, hvilken utgår från Kristinehamn och utsträcker till Filipstad och Bergslagernas jernväg. Om förhållandet i förenämnda hänseenden lemna i öfrigt följande tabell närmare upplysning:

Uppgift om trafik- och hamnafgifter i Kristinehamns stad.

År.	Ankomna och afgångna		Skeppning.				Hamnafgift. Kronor.
	segelfartyg.	ångfartyg.	Malm. Centner.	Stångjern. Centner.	Tackjern. Centner.	Diverse. Centner.	
1871	377	162	287,900	288,706	449,669	—	8,106,77
1872	408	212	362,060	311,107	591,480	—	9,620,52
1873	382	178	293,050	271,980	360,805	—	8,582,41
1874	295	222	263,300	259,585	346,461	—	10,032,68
1875	373	162	265,949	267,338	374,884	563,008	23,436,34

Hvad den så kallade landthandeln angår, företer sig det anmärkningsvärda förhållande, att, ehuru ännu understundom förspörjes den gamla klagan, att den lättade tillgången på hvarjehanda öfverflödsvaror, hvarmed handelsbodarna på landet ofta äro försedda, lockar allmogen till öfverflöd och skuldsättning, deras antal ökas. Denna företeelse skulle vara i hög grad be-

år 1871.....	7
» 1872.....	4
» 1873.....	13
» 1874.....	10
» 1875.....	10

eller tillsammans 44.

Under nästföregående fem åren fastställdes afgäld för sammanräknadt 103 jordafsöndringar.

Att meddela någon tillförlitlig uppgift å antalet förrättningar, som haft *hemmansklyfning* för ändamål, är ej heller nu möjligt, då dessa förrättningar ofta torde förekomma i sammanhang med laga skifte, men att de varit färre än under föregående femårsperioden, antyder den ringare tillökningen af nya brukningsdelar.

Tabellen N:o 10 b visar icke en så betydlig tillökning af antalet bebyggda tomter som under föregående femårsperiod. Endast i Karlstad ökades då, efter branden, deras antal från 145 till 317. De derstädes sedermera bebyggda tomternas antal hade vid 1875 års slut ökats till endast 334. Af den *stälerna tillhöriga jord* belöper sig 19,515 kvadratref 20 stänger på Karlstad, 19,908 qv.-ref på Kristinehamn och 24,337 qv.-ref på Filipstad, deraf den odlade jorden uppgifves utgöra 8,772 qv.-ref 61 stänger vid Karlstad, 3,640 qv.-ref vid Kristinehamn och 5,180 qv.-ref vid Filipstad. Sammanräknade taxeringsvärdet af hus, tomter och gårdar har ökats från 9,139,993 år 1870 till 10,409,274 kronor år 1875.

Tab. N:o 11. Angående verkställda laga skiften lemna tabellen N:o 11 närmare upplysningar. Deraf visar sig, att antalet sökta laga skiften ytterligare nedgått från 66, som de utgjorde under nästföregående femårsperiod, till 55 under nu ifrågavarande tidrymd. Understöd af allmänna medel till utflyttningar i anledning af laga skifte hafva utgått med följande belopp, nemligen:

år 1871 med 300: 00 kronor.
» 1872 » 225: 00 »
» 1873 » 337: 50 »
» 1874 » 712: 50 »
» 1875 » ——— ».

A) **Undervisningen.** Länets enda högre *elementarläroverk* för gossar är förlagdt i Karlstad, men dessutom äro mindre elementarläroverk inrättade i Kristinehamn, Filipstad och Arvika, af hvilka Kristinehamns är femklassigt och de två senare treklassiga. Efter den svåra kris, högre elementarläroverket i Karlstad, på sätt i Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes senaste femårsberättelse omförmäles, lyckligen genomgått, har detta läroverk utvecklat en verksamhet, som tillvunnit detsamma ett allt mera ökad och välförtjent förtroende. I afseende å de svårigheter, mot hvilka detta läroverk haft att kämpa, yttrar läroverkets rektor i sin inbjudning till årsexamen den 1 och 2 Juni 1871, bland annat, följande: "de menliga följderna af skollokalerens otillräcklighet och underhaltiga beskaftenhet hade redan länge uppenbarat sig och kunde icke genom lärarnes nit och duglighet fullkomligt öfvervinnas. Kom så dertill den grufliga förödelsten genom eldsvådan den 2 Juli 1865, till hvilken

K. M:ts Befallningshafvandes femårsberättelser 1871-1875. Vermlands län.

Tabellen N:o 12 utvisar förhållandet i afseende å stats- Tab. N:o 12. och riksgäldsmedlen och motsvarar tabellen N:o 12 angående kronouppbörden, som åtföljt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes senaste femårsberättelse, men är från denna senare tabell till uppställningen så skiljaktig, att någon jemförelse dem emellan icke kan ega rum. Att den allmänna bevillningen, som år 1870 uppgick till endast 116,312 kronor 61 öre, under förevärande femårsperiod betydligt ökats, framgår visserligen af de uppgifter, som i tabellen meddelas, men enär den på denna beskattningstitel grundade uppbörd från och med år 1874 upptagits bland inkomster under den allmänna rubriken statsmedel, kan förhållandet i nämnda hänseende icke med noggrannhet angifvas.

Uti senaste femårsberättelsen anmälde Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, att hushållningssällskapets sekreterare angående *kommunalutskyldernas* belopp uppgjort ett sammandrag af de i sådant afseende från hushållningssällskapens inkomna uppgifter, men att enär den granskning, Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande kunnat deråt egnat, gaf grundad anledning befara, att deri förekommande uppgifter icke i alla delar voro tillförlitliga eller nog fullständiga, Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ansåg sig icke böra i sin helhet intaga denna tabell. Då nu emellertid till Kungl. Statistiska Centralbyrån årligen ingå granskade utdrag af kommunernas räkenskaper för att i en särskild statistisk öfversigt meddelas, läres en ytterligare redogörelse för den kommunala penningeförvaltningen icke böra här ifrågakomma.

Roteriug. Hela Vermlands regemente, utgörande, oberäknadt här nedan omförmälda vakanta rotar, 908 nummer, äfvensom 292 nummer af Kungl. Nerikes regemente äro inom länet roterade. Dessutom äro hemmanen Stora Norum I mantal, Grimsby, $\frac{1}{4}$ mantal, Humletorp, $\frac{1}{4}$ mantal, Sandtegen, $\frac{1}{4}$ mantal, och Fjellarne, $\frac{1}{4}$ mantal, i Silleruds socken roterade till Kungl. Vestgöta-Dals regemente. Kungl. Vermlands regemente och Kungl. Vermlands fältjägarerkorps hafva gemensam mötesplats å Trossnäs fält.

6. Politi.

förödelse äfven läroverket fick kännbart skatta". Dess då befarade opplösning, åtminstone för den närmaste framtiden, förekom endast genom eforalstyrelsens och lärarekollegiets förenade nitiska och kraftfulla bemödanden. Att redan hösttermin samma år, då den förhärjande eldsvådan ödelade staden, läroverket räknade 127 lärjungar, bekräftar framgången af dessa bemödanden och att lärjungarnes antal sedan ständigt ökats och höstterminen 1875 uppgingo till 429, ådagalägger på ett synnerligen glädjande sätt det allmänna förtroende, hvarmed läroverket omfartas. Att detta förtroende är berättigadt, visar sig äfven af det stora antal lärjungar, som hvarje af ifrågavarande år aflagt mogenhetsprof. Sådant prof aflades nemligen år 1871 af 20, år 1872 af 18, år 1873 af 23, år 1874 af 22 och år 1875 af 15 eller tillsammans 98 lärjungar under en tid af 5 år.

Äfven nu har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande tillfredsstället att i underdånighet anmäla tillkomsten af nya

stipendiestiftelser, vittnande lika mycket om förtroende som varmt intresse för läroverket. Den 24 December 1873 skänkte bruksegaren Bengt August Geijer från Agnhammar till läroverket ett kapital af 3,000 kronor, deraf årliga räntan, under vissa bestämmelser, skall såsom stipendium tilldelas en deraf förtjent lärjunge i någon af de tre öfre afdelningarna. Herr biskopen och kommandören m. m. C. H. Rundgren, som åtagit sig att uppehålla notariatet vid domkapitlet under ledigheten från den 16 Oktober till den 25 November 1874 mot vilkor att åtnjuta alla tjensten åtföljande löneförmåner, dem han dock förklarade sig vilja till något för läroverket nyttigt ändamål disponera, har genom gåfvobref den 16 September påföljde år af sådan anledning till läroverkets rektor öfverlemnat ett belopp af 440 kronor under benämning af "Domkapitlets premiefond", deraf räntan skall användas till inköp af lämpliga böcker, som vid vårterminens examina tilldelas en obemedlad, flitig och begåfvad lärjunge, efter rektors bepröfvande. Vidare har f. d. adjunkten, filosofie doktorn D. Danielsson, till minne af sin verksamhet vid läroverket, gifvit ett kapital af 500 kronor, hvaraf den årliga räntan skall utdelas såsom stipendium efter de närmare föreskrifter, som gifvaren i det afseende meddelat.

I afseende å öfriga här förut nämnda elementarläroverk hafva inga anmärkningsvärda förändringar egt rum. Antalet närvarande *lärjungar* vid hvarterdera läroverket har utgjort:

	Kristinehamn.	Filipstad.	Arvika.
Höstterminen 1871	60	20	37.
» 1872	41	23	44.
» 1873	42	23	48.
» 1874	59	25	49.
» 1875	64	37	51.

Bland undervisningsanstalter, som afse att befrämja den allmänna folkbildningen, bör i främsta rummet nämnas *folkskolelärare-seminarium* i Karlstad. Sedan Eders Kungl Maj:ts genom nådigt bref den 18 Januari 1867 förordnat, att detta seminarium med början af läsåret samma år skulle träda i den utvidgade verksamhet, seminariistadgan den 1 December 1865 föreskrifver, har detta läroverk sedan hösten 1867 oafbrutet utöfvat det inflytande på folkbildningen, som bildandet af dugliga folkskolelärare nödvändigt måste medföra. Att en dylik läroanstalt fullt motsvarar sitt ändamål, är således en angelägenhet af synnerlig vikt och betydelse, och för Eders Kungl Maj:ts Befallningshafvande är det derför en synnerlig tillfredsställelse att kunna i underdånighet anmäla, att ifrågavarande läroanstalt åtnjuter ett välförtjent förtroende. Sedan dess fullständiga verksamhet började, har elevernas antal varit:

Läsåret.	Höstterminen.	Vårterminen.
1867—1868	61	42.
1868—1869	52	45.
1869—1870	66	59.
1870—1871	73	65.
1871—1872	77	78.
1872—1873	74	73.
1873—1874	73	69.
1874—1875	68	69.
1875—1876	82	81.

I senaste femårsberättelse omförmäldes, huruledes läuets landsting för att bereda äldre folkskolelärare tillfälle att lära känna de metoder, som i den med seminarium förenade öfningss-

skola begagnades vid undervisningens meddelande, beviljat anslag, som 1870 höjdes till 1,000 kronor, att användas såsom *stipendier*, hvarterdera å 75 kronor, åt *ordinarie folkskolelärare*, som vid något seminarium genomginge en dylik lärokurs. Äfven följande år anslogs ett lika belopp för enahanda ändamål och en komité utsågs, för att ordna undervisningen och fördela anslaget. Då emellertid äfven Elfsborgs landsting med lika syfte anslagit ett penningebelopp att fördelas till stipendier åt äldre folkskolelärare inom Dalsland, ansågo komiterade det vara ändamålsenligast, att en särskild undervisningskurs anordnades under sommarferierna. För sådant ändamål erfordrades likväl medel för att ersätta den ökade ansträngning, som skulle påkallas af lärarne vid det seminarium eller vid den folkskola, hvarest stipendiat skulle erhålla undervisning. Af sådan anledning utverkade sig komiterade statsbidrag till sammanräknadt belopp af 1,000 kronor och lärarne vid seminarium i Karlstad åtog sig att efter en läseordning, som domkapitlet fastställt, och under dess ledning meddela undervisning åt *äldre folkskolelärare* under sex veckor af sommarferierna. Af denna undervisning begagnade sig 50 skollärare, af hvilka 13 voro från Dalsland. Oaktadt detta tillfälle till förvärfvande af ytterligare insigter i skol-lärarekallets utöfning således blifvit med begärlighet och, såsom af komiterades berättelse till landstinget framgår, med mycken tacksamhet af eleverna begagnad, har något anslag för enahanda ändamål sedermera icke från landstinget utgått. Deremot beviljade 1872 års landsting ett förslagsanslag af 2,500 kronor till en *undervisningsanstalt i Karlstad*, der icke blott vid länets småskolor anställda *läroinnor*, utan äfven andra inom Vermlands län boende *qvinor*, hvilka ville egna sig åt småskolelärareverksamhet, kunde under en tid af 8 månader kostnadsfritt erhålla en för berörda verksamhet nödig teoretisk och praktisk bildning. Äfven för ordnandet af denna undervisningsanstalt tillsattes en komité och följande årens landsting hafva med oförminskad nitälskan för folkupplysningens befrämjande för samma ändamål beviljat anslag, som 1874 utgått med oförminskadt belopp, men sedermera nedsatts till 2,200 kronor, motsvarande hvad som de föregående åren befunnits vara för anstalten behöfligt. Första året eller 1873 begagnade sig 32 elever af undervisningen och följande året 23 elever, men för 1875 lemna landstingets tryckta handlingar ingen upplysning i detta hänseende. Att likväl skolan äfven detta år varit talrikt besökt, är antagligt deraf, att landstinget jemväl för innevarande år anslagit medel för dess fortsättande.

Inom länet, hvilket numera omfattar 91 skoldistrikt, sedan Nyskoga nybildade församling sålunda bildat eget distrikt, funnos vid 1875 års slut 1 *högre folkskola*, 54 fasta och 197 flyttande *folkskolor*, samt 253 *småskolor* jemte 6 *slöjdskolor för flickor* och 3 enskilda skolor, hvartill kommer den vid Gumpetan i Grafva socken af enskild person inrättade anstalten för undervisning af döfstumma personer. Antalet fasta skolor, som vid 1870 års slut utgjorde 22, hafva således under femårsperioden ökat med 32, och de flyttande skolornas antal med 11 samt småskolornas med 9 eller tillsammans 52 nya folkskolor. Dessutom voro vid 1875 års utgång beslut fattade om inrättande af tillsammans 50 nya skolor, af hvilka 13 voro så fullständigt ordnade, att lärarebefattningarna kunna förklaras till ansökning lediga. Bristen på lärare, hvilken under de senare åren varit ganska stor, har vållat, att 5 af de beslutade folkskolorna och

2 af småskolorna icke kunnat vid den afsedda tiden träda i verksamhet.

Såsom en vigtig förbättring i de flyttande skolornas anordning må äfven anföras, att de skolor, hvilka få inskränka sin verksamhet till endast 2 stationer, ökats från 48 till 92 eller nära fördubblats, hvarjemte af de beslutade nya skolorna ytterligare 11 blifva fasta och 23 komma att ordnas för 2 å 3 stationer hvardera. Såsom bevis för folkundervisningens utveckling uppgifves, att lärarekrafterna under den tid folkskoleinspektionen fortgått ökats med ungefär 83 procent. Vid den första inspektionstidens slut år 1863 egde Vermland i medeltal blott en folkskolelärare för hvar 1,600:de person, då deremot, när de nu beslutade nya folkskolorna komma i verksamhet, länet får minst en examinerad lärare för hvar 1,000:de och en oexaminerad lärare för hvar 900:de person af folkmängden.

Jemte den egentliga skolundervisningen har jemväl *undervisning i slöjd*, utom i förenämnda derför särskildt inrättade 6 skolor, blifvit i flere af länets skoldistrikt meddelad flickor, dels genom enskild undervisning, dels äfven och i synnerhet af småskolelärarinnor, hvilka dertill egnat fritid från undervisningen i skolorna.

Skollhusens antal, hvilka vid 1870 års slut utgjorde omkring 370, uppgifves vid 1875 års utgång till 426. Vid de på senare tiden uppförda skolhusen har visat sig en berömvärd benägenhet för ej blott ändamålsenlighet utan äfven yttre prydlighet, och det förmåles, att kostnaderna, som under ifrågavarande 5 åren blifvit nedlagda å nya skolhusbyggnader, kunna beräknas till 500,000 kronor.

Antalet *planteringsland vid folkskolor* utgjorde vid 1875 års slut 161, af hvilka 67 uppgifvits vara för undervisning ordnade, hvadan det må vara antagligt, ehuru den inkomna berättelsen derom icke lemna upplysning, att alla fasta folkskolor äro med sådana planteringsland försedda. Såsom hinder för en allmänare utbredning af undervisning i trädgårdsskötsel vid folkskolorna uppgifvas emellertid dels de ökade kostnaderna, dels den omständighet, att flere af de äldre folkskolelärarne, hvilka sjelfva icke erhållit någon undervisning i trädgårdsplantering, äro "okunnige i ämnets behandling", dels ock hufvudsakligen svårigheten att vid flyttande folkskolor, hvilkas antal är betydligt öfvervägande, kunna praktiskt meddela undervisning i trädgårdsskötseln.

För anskaffandet af lämplig *undervisningsmateriel* visar sig i allmänhet ett berömvärdt tillmötesgående. Vid 1870 års slut befanns denna materiel god endast i 70 skolor, men vid 1875 års utgång i 140 skolor, och kostnaden för anskaffandet deraf uppgifves till 11,200 kronor i medeltal årligen. Angående *hela kostnaden för folkskoleundervisningen 1875* inhemtas af skolrådets uppgifter, att den samma utgjort 308,000 kronor, deraf ungefär 96,450 kronor utgått af statsverket.

Att folkskoleväsendet inom länet omfattas med varmt intresse och fortgått med en jemn utveckling, framgår af hvad Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande redan haft glädjen meddela och bekräftas ytterligare af de framsteg, *undervisningen* vunnit. Så har antalet af dem, som undervisats uti svenska språkets skriftliga behandling, ökats med 22 procent, af dem som blifvit undervisade i fäderneslandets historia och geografi med 24 procent, i naturlära med 30 procent, i geometri och linearteckning, äfven innefattande frihandsteckning, med 30 procent, i gymnastik med 9 och i trädgårdsskötsel med 8 procent.

Hvad *skolgången* angår, har denna i allmänhet befunnits ganska jemn. Att procenten å närvarande dagar af läsetiden under de två sista åren i mer än halfva antalet skolor öfverstigit 80 och i en och annan skola uppgått till 98, anses såsom mycket nöjaktigt. I länets samtliga folk- och småskolor hafva i medeltal omkring 90 procent af de i skolåldern varande barnen blifvit undervisade. Hvad Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i förra femårsberättelsen yttrat derom, att förtroendet för skolan tilltager i jemnbredd med en ändamålsenlig utveckling af folkskoleväsendet, vinner nu bekräftelse i de stora uppförringar, länsinvånarne med beredvillighet underkastat sig för så väl ökade lärarekrafter och nya skolhus som ökad tidsenlig skolmateriel, ådagaläggande ej blott beredvillighet utan mangelstades äfven angelägenhet att få skolväsendet allt bättre och tidsenligare ordnad.

Förut omförmälda, af apotekaren och riddaren af Kungl. Vasa orden L. Kaijser vid Gumpetan inrättade *undervisningsanstalt för döfstumma personer*, har, med årligt understöd af 1,000 kronor från länets landsting och särskildt statsanslag, som år 1875 utgått med 2,100 kronor, sedan Mars månad 1874 fortgått med särdeles framgång. År 1875 voro 24 elever, 15 manliga och 9 qvinliga i anstalten intagne, af hvilka 11 voro emellan 10 och 15 år gamla och de öfrige emellan 16 och 25, utom en af de manliga eleverna, som uppnått 34 års ålder. Skolan har varit i verksamhet under 38 veckor af året, fördelade i två terminer, och undervisning har blifvit eleverna meddelad i kristendom, modersmålet, skrifning och räkning, äfvensom uti slöjd. Ett särskildt tillfälle att inhemta undervisning i husslöjd har blifvit dem, på sätt förut är vordet omförmäldt, beredt genom slöjdingeniören Ramströms vistelse en tid år 1875 vid anstalten. Enligt ojäfviga vittnesbörd befinner sig denna anstalt i en lofvande utveckling och eger otvifvelaktigt för länet ett stort värde.

Innan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande afslutar redogörelsen för de bildningsanstalter, som afse befrämjandet af allmän folkupplysning, får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke underlåta att anmäla, det äfven inom Vermland inrättats en *folkhögskola*. I afsigt att hos de så kallade arbetande klasserna framkalla den förädling, som kunskaper erkännas förläna, hade bruksegaren J. F. Geijer till 1872 års landsting ingifvit förslag om åtgärders vidtagande för åstadkommande af en folkhögskola inom länet. Med erkännande af syftemålets beskaffenhet och stora betydelse beslöt landstinget att för frågans behandling utse en komité, som hade att vidtaga förberedande åtgärder och i sådant afseende jemväl utsända listor för tecknande af bidrag och såmedelst göra allmänheten direkt intresserad för företagens avvägbringande. Då de sedermera inkomna listorna, hvarigenom bidrag för 5 år blifvit tecknade till belopp, som fullt uppginge till den maximisumma, som landstinget ansåg böra genom subskription inflyta, tillfyllest ådagalade, att intresset för en folkhögskolas inrättande var hos befolkningen vidt utbredt, beslutade, uppå förslag af bruksegaren Geijer, 1873 års landsting, att en folkhögskola skulle för Vermlands län inrättas, hvarjemte landstinget beviljade anslag, dels 1,000 kronor för en gång till uppsättning af nödiga inventarier och materiel för undervisningen dels ock högst 3,000 kronor för tiden från den 1 November 1874 till den 1 Maj 1875. Till följd af detta välvilliga beslut öppnades Vermlands läns folk-

högskola vid Uddersrud i Ransätters socken den 1 November 1874 och då sistnämnda års landsting beviljade ytterligare 3,000 kronor för skolans upprätthållande äfven under dess andra lärokurs från den 1 November 1875 till den 1 Maj påföljde år, har densamma, med bidrag jemväl af allmänna medel, under dessa tvenne år utöfvat en gagnande verksamhet.

Bergsskolan i Filipstad har sedan år 1871 varit delad i 2:ne afdelningar, nemligen den egentliga bergsskolan och den vid nämnda tid inrättade, för grufveförmäns utbildande afsedda skjutareskolan. Under åren 1871—1875 har undervisning meddelats åt 88 elever, af hvilka 68 tillhört den förra och 20 den senare afdelningen. Under år 1871 lärar antalet elever varit ganska ringa, men har sedermera så tilltagit, att åren 1874 och 1875 icke alla kunnat i skolan emottagas, som till inträde deri anmält sig. Under föregående femårsperiod genomgingo endast 48 elever bergsskolan. Undervisningen har fortfarande varit bestridd af 2:ne ordinarie och 2:ne extra lärare samt omfattat samma ämnen, som i föregående berättelse omförmäles, hvarjemte skjutare-eleverna samt de af bergskoleafdelningens elever, som sådant önskat, fått genomgå en kurs i grufbrytning och grufmätning. De praktiska öfningarna i tackjernstillverkningen hafva egt rum vid Storbros masugn och de i smide dels vid Brattfors och dels vid Gustafsfors bruk, hvilkas verkstäder blifvit af egarne för detta ändamål benäget upplåtna.

Under åren 1871, 1872 och 1873 erhöil skolan af jernkontoret samma årliga anslag af tillsammans 5,466 kronor 67 öre som under föregående år; men då detta anslag, med skolans tillväxt och stegrade pris på alla materialer befanns otillräckligt, höjdes det samma år 1874 till 11,500 kronor, hvilket skolan sedermera årligen åtnjutit. Dessutom erlägger hvarje elev en inträdesafgift af 50 kronor, hvilket belopp likväl kan vid afgangsexamen af direktionen återgifvas till elev, som deraf anses hafva gjort sig förtjent. Eleverna i skjutareskolan erlägga ingen afgift.

Skolans styrelse utgöres fortfarande af en inspektor och en föreståndare, som af jernkontoret tillsätts, samt trenne af Vermlands bruksegare valda ledamöter. Räkenskaperna granskas af tvenne utaf bemälda bruksegare utsedde revisorer och öfverlemnas derefter tillika med revisionsberättelsen till jernkontoret.

För länets *landtbruks-* och *skogskolor* har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande under rubrikerna Jordbruk och Skogshushållning redogjort.

B) Fångvården. I afseende härå visar sig den vanliga företeelsen, att antalet *häktade* personer vexlar i förhållande till mer eller mindre goda skördeår. Under föregående femårsperiod uppgick högsta fångantalet till 467 år 1868. Vål var fångantalet år 1869 något högre och utgjorde 473, men af desse fångar hade 30 blifvit till härvarande länsfängelse afsände, för att derstädes fortsätta af dem i annat häkte påbörjad straffarbete. De under förevarande femårsperiod intagne fångars antal har utgjort:

år 1871	406	deraf 46	straffångar.
» 1872	386	» 52	»
» 1873	298	» 60	»
» 1874	313	» 69	»
» 1875	314	» 46	»

Af dessa fångar hafva 15 straffångar år 1871, 20 år 1872, 39 år 1873, 32 år 1874 och 10 år 1875 från andra fängelser

blifvit till länsfängelset afsände för att der fortsätta påbörjad bestraffning.

C) Kreditanstalter. De inom Vermlands län inrättade anstalter till kreditens och näringarnas underhållande utgöras af:

1:o. *Hypoteksförening* för jordegare i Vermland, hvilken den 21 November 1873 erhöil förnyadt Nådigt reglemente för sin nya fond. Föreningens förvaltning och räkenskaper äro nemligen delade i två afdelningar: gamla fonden, omfattande ursprungliga bolaget, som ej har delaktighet i allmänna hypoteksbanken, och för hvilket Nådiga reglementet den 15 Januari 1856 ännu är gällande, samt nya fonden, som afser de medel, föreningen från nämnda bank erhöil. Vid slutet af det räkenskapsår, som tilländagick den 31 December 1875, hade gamla fonden 1,210 delegare med ett fastighetsvärde efter bevillningstaxering af 859,006 kronor och efter särskild uppskattning 12,781,294 kronor eller tillsammans 13,640,300 kronor med en gemensam lånerätt af 6,593,464 kronor 50 öre, hvaraf begagnats 5,900,450 kronor och i amorteringslån utgifvits 5,835,785 kronor. Fondens rörliga kapital, afsedt för egna annuitetsliqvider, utgjorde 551,421 kronor 49 öre. Ut i nya fonden utgjorde vid samma tid delegarnes antal 1,390, hvilka på grund af delaktighetsbelopp efter bevillningstaxering af 10,067,527 kronor och efter särskild värdering 17,234,146 kronor hafva amorteringslån å 10,826,400 kronor. De i förra berättelsen omförmälda landtegendomar, som föreningen måst inköpa, hafva sedermera blifvit sålda.

2:o. *Vermlands enskilda bank*, med hufvudkontor i Karlstad och afdelningskontor i Filipstad samt kommissionskontor i Arvika, Åmål, Uddeholm, Sunne och Årjeng, har den 5 Maj innevarande år erhöil förnyad oktroj att gälla intill slutet af år 1887.

3:o. *Kristinehamns enskilda bank*, med hufvudkontor i nyssnämnda stad och afdelningskontor i Filipstad samt kommissionskontor vid Råda och Grythyttan, erhöil förnyad oktroj den 30 Juli 1875 på ytterligare 10 år från den 1 Oktober 1876 intill utgången af 1886.

Då för dessa båda sedelutgifvande bankers verksamhet och ställning redan meddelats och offentliggjorts statistiska redogörelser för en senare tid, än denna berättelse omfattar, torde det finnas lika obehöfligt som olämpligt att här intaga en slik redogörelse för en föregående tidrymd.

4:o. *Vermlands stads-hypoteksförening*, för hvilken Eders Kungl. Maj:t den 25 Oktober 1867 fastställt reglemente. Föreningen omfattar städerna Karlstad, Kristinehamn och Filipstad samt köpingen Arvika. Denna förening, som år 1870 ännu icke kommit till någon fullständigare verksamhet, har under nu tilländagångna femårsperiod utlemnat amorteringslån till ett belopp af 213,700 kronor.

5:o. *Intecknings-garanti-aktiebolaget*, hvilket sedan den 1 Juli 1873 haft ett afdelningskontor här i Karlstad för bedrivande af vanlig bankrörelse.

Likasom tillföre torde i sammanhang med kreditanstalterna en redogörelse för *lagsökningarnas* antal vara lämplig. Under föregående femårsperiod, då på sätt förut är vordet omförmäldt flere svåra missväxter inträffade, uppnådde de hos Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande anhängiggjorda lagsökningar i skuldfordringsmål en ovanligt hög numerär och uppgingo 1866 till 11,792, år 1867 till 14,764 och 1868 till 15,525.

Derefter hafva de varit i oafbrutet nedgående intill år 1875 och utgjorde deras antal:

år 1871	3,559.
» 1872	1,901.
» 1873	1,287.
» 1874	1,284.
» 1875	3,169.

Tab. N:o 13. D) Sparbanker. De inom länet befintliga sparbanker äro desamma, som i föregående berättelse blifvit omförmälda, nemligen: Karlstads, Kristinehamns, Filipstads stads och bergslagers, Vestra Vermlands, Nedre Ulleruds och Sunne. Af de i tabellen N:o 13 för dessa sparbankers verksamhet lemnade redogörelser inhämtas:

att antalet delegare tillväxt från 9,816 år 1870 till 21,106 år 1875;

att delegarnes behållning ökats från 2,074,117 kronor 35 öre år 1870 till 4,101,829 kronor 46 öre år 1875; samt

att under samma tid grund- och reservfonderna ökats från 166,151 kronor 74 öre till 263,829 kronor 49 öre.

Af de vid 1875 års slut befintliga delegare och fonder belöpte sig

	Antal delegare.	Delegarnes behållning.	Grundfonder.	Summa behållning.
På Karlstads sparbank...	11,179	2,156,612,89	121,526,76	2,278,139,65
» Kristinehamns d:o ...	3,312	654,718,56	60,142,01	714,860,57
» Filipstads stads och bergslagers d:o ...	2,725	700,741,00	52,875,62	753,616,62
» Vestra Vermlands d:o ...	1,999	218,559,69	12,525,76	231,085,45
» Nedre Ulleruds d:o ...	525	174,269,81	3,648,26	177,918,07
» Sunne d:o ...	1,366	196,927,51	13,111,08	210,038,59
Summa	21,106	4,101,829,46	263,829,49	4,365,658,95

E) Försäkringsinrättningar, Pensionskassor och Vålgörenhetsstiftelser. Länets brandstodsbolag, som fortfarande utöfvar enahanda verksamhet, som under föregående femårsperiod, hade vid slutet af det räkenskapsår, som tilländagick den 31 December 1875, lemnat försäkringar till en sammanräknad ansvarighetssumma af 50,125,500 kronor, hvilken således sedan år 1870, då den utgjorde 43,172,960 kronor, ökats med 6,952,540 kronor. De för brandskador och till betäckande af förvaltningskostnaden utskrifna belopp hafva utgjort år 1871: 13 öre, år 1872: 14 öre, år 1873: 14 öre, år 1874: 14 öre och år 1875: 12 öre på hvarje 100:de krona ansvarighetsbelopp.

Utom nämnda bolag finnas, hufvudsakligen på enahanda grunder bildade, mindre brandstodsbolag inom särskilda delar af länet, såsom inom Kils, Grums, Väse, Nyeds, Jösse och Nordmarks härad.

De i föregående berättelse omförmälda fonder, hvilka uppkommit af de efter 1851 års svåra missväxt till nödens lindrande influtna rika gåfvor, hafva under femårsperioden icke behöft att för sådant ändamål under ifrågavarande tidrymd anlitas. Räkenskaperna för år 1875 utvisa, att vid årets slut behållningen utgjorde: i vermländska gåfvomedelsfonden 22,278 kronor 17 öre, i landstingets gåfvomedelsfond 10,006 kronor 25 öre och i

den till socknarnas förvaltning öfverlemnade andel 104,957 kronor 59 öre.

Den år 1845 stiftade barnvårdsföreningen utöfvar fortfarande sin välgörande verksamhet och har under femårsperioden utdelat 3,055 kronor 21 öre till underhåll och vård åt 14 barn. Föreningens tillgångar, hvilka vid 1870 års utgång utgjorde 17,078 kronor 83 öre, uppgingo vid 1875 års slut till 19,858 kronor 53 öre.

Vermlands enskilda Militärpensionsfond, från hvilken sedan 1832 underhåll utdelats till behöfvande afskedade soldater, som tjänat vid något af de inom länet förlagda regementen, men icke kunnat erhålla pensioner från krigsmanshuskassan, äfvensom till soldatenkor, egde vid räkenskapsårets slut den 1 April 1876 en behållning af 17,055 kronor 44 öre.

F) Hälso- och sjukvård. Någon förändring i afseende å provinsialläkaredistriktet har under ifrågavarande tidrymd icke egt rum. Inom länet finnas således fortfarande 7 ordinarie och 2 extra provinsialläkare, stationerade de förre i Karlstad, Filipstad och Sunne, vid Årjeng i Silbodals socken, vid Seffle, Dalby och Torsby samt de senare i Arvika köping och Kristinehamn. Dessutom äro 2 distriktsläkare anställda, den ene vid Uddeholm i Elfdals nedre tingslag och den andre inom Gillberga socken. För sjukvården i städerna äro anställda 4 stadsläkare, deraf 2 i Kristinehamn.

För ett fortsatt ordnande af sjukvården i öfverensstämmelse med 1867 års landstings beslut, har under femårsperioden ytterligare ett sjukhus, nemligen i Arvika, blifvit fullständigt iordningställt och för sjukvård upplåtet, samt ett vid Torsby i Fryksdals härads öfre tingslag till större delen fullbordats, så att vid periodens slut af de beslutade sex sjukhusen endast det, som skall förläggas i Kristinehamn, återstod, men för hvars uppförande innevarande års landsting vidtagit förberedande åtgärder.

Landstingets berömvärda omsorg om ett ändamålsenligt ordnande af länets sjukvårdsanstalter ådagaläggas äfven af de betydliga anslag, landstinget beviljat för en tidsenlig förbättring och utvidgning af de gamla länslasaretten i Karlstad och Filipstad. Med föranledande af derom utaf lasaretsdirektionen gjorda framställningar och sedan frågan vid 1872 års landsting utgjort föremål för behandling, anvisade följande års landsting sammanlagdt 108,261 kronor 16 öre till uppförande af ny läkarebostad och en ny sjukhusbyggnad, till inredning af södra flygeln till fem dårhusceller samt till föreslagna förändringar i norra flygeln vid Karlstads lasarett, äfvensom till inledning af gas och vatten. Den nya sjukhusbyggnaden är afsedd för lasarettspatienter, hvaremot det gamla sjukhuset hufvudsakligen kommer att användas för kurhuspatienter. Dessa omfattande byggnadsföretag hafva icke under femårsperioden hunnit fullbordas, men under innevarande år blifvit afsynade och godkända. Uti en till samma eller 1873 års landsting ingifven motion föreslog landstingsmannen för Filipstad, bergmästaren Anton Sjögren, att landstinget måtte anslå tillräckliga medel för en tillbyggnad och förändring af lasarettet i Filipstad i enlighet med derför uppgjorda, af Kungl. Sundhets-kollegium godkända, ritningar och förslag. Med bifall härtill beviljade äfven landstinget för detta ändamål tillsammans 14,700 kronor 60 öre, med tillägg att, derest vid hållna 2:ne auktioner anbud ej erhöles inom den uppgifna kostnadssumman, lasaretsdirektionen

egde rätt antaga de anbud, som pröfvades vara förmånligast, äfven om de öfverstego anslagssumman, på det att beslutade byggnader kunde komma till stånd.

Kostnaderna för sjukvården vid lasaretten och kurhusen i Karlstad och Filipstad samt vid de mindre sjukhusen, hafva utgjort:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
Lasarettet i Karlstad ...	9,078,91	10,677,07	10,648,91	86,454,33	92,460,90
Kurhuset i d:o ...	19,250,71	19,604,40	36,033,26		
Lasarettet i Filipstad ...	15,340,82	17,779,16	21,436,62	44,194,88	47,174,42
Kurhuset i d:o ...	3,127,87	3,569,10	3,246,25		
Sjukhuset i Silbodal ...	2,549,58	3,183,88	3,481,07	3,786,38	4,105,72
D:o vid Uddeholm ...	1,630,97	1,907,82	1,393,52	1,358,33	3,536,47
D:o vid Dalby ...	1,636,33	1,609,26	2,157,45	1,781,07	1,425,92
Summa	52,615,19	58,330,69	78,397,08	137,574,99	148,703,43

För *husdjurens sjukvård* fanns vid femårsperiodens utgång endast en af staten aflönad läkare. Sedan likväl genom Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 16 Juni 1875 förordnats, att inom Vermlands län, bland andra, skulle inrättas en ny länsveterinär-tjänst med lön på stat af 1,500 kronor, och Kungl. Sundhetskollodium derjemte fått nådig befallning att efter vederbörandes hörande afgifva förslag å station för den nya länsveterinären, har, efter det landstinget blifvit hört och Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i frågan afgifvit yttrande, ytterligare länsveterinär blifvit från och med innevarande år inom länet anställd med station vid Torsby i Fryksdals härads öfre tingslag. I öfrigt funnos 7 af landstinget, i enlighet med dess år 1867 fattade beslut, aflönade djurläkare med stationer i Kristinehamn, Filipstad, Råda, Sunne, Arvika, Ökne och Seffe. Då emellertid den af 1867 års landsting bestämda lön af 300 kronor befunnits otillräcklig och länets då verkställda fördelning i veterinärläkaredistrikt otillfredsställande, nedsattes af 1875 års landsting en komité med uppdrag att efter frågans utredning till nästa landsting inkomma med fullständigt förslag rörande länets indelning i veterinärläkaredistrikt samt angående sättet för och beloppet af veterinärläkarnes aflöning. Den vidare utvecklingen af denna fråga ligger utom tiden för denna berättelse.

Tab. N:o 14. Tabellen N:o 14 innehåller redogörelse för allmänna *fattigvården* inom länet, särskildt för städerna och särskildt för landet samt derjemte för länet i sin helhet.

Genom förut omförmälda delning af Ny socken af Elfdals öfre tingslag i två församlingar hafva *fattigvårdssamhället* antal ökats från 91 till 92, deraf 88 tillhöra landet, 3 utgöras af städerna och en af Arvika köping, som enligt Kungl. brefvet den 5 December 1862 eger egen kommunalförvaltning. Af *fattigvårdssamhället* på landet voro 1875 tjugusju fördelade i rotar, hvilkas sammanräknade antal uppgick till 358, då deremot år 1870 funnos 576 rotar, fördelade på 38 församlingar. Antalet *fattighus* har ökats från 12 år 1870 till 14 år 1875, men de i föregående berättelse omförmälda 12 stugor, som i öfre Ulleruds socken användts till bostäder åt fattige, finnas icke upptagna i den från kommunalnämnden i denna församling nu inkomna uppgift. För de i städerna Karlstad och Kristinehamn i sammanhang med *fattigvården* ordnade *arbetsinrättningar* och deras verksamhet hafva inga redogörelser inkommit, men de torde ock, åtminstone hvad den förra beträffar, vara utan synnerlig betydelse.

Vid jemförelse med förhållandet under nästföregående femårsperiod, visar sig ingen nämnvärd skilnad i *fattigvårdskostnaderna*, som 1870 uppgingo till 502,554 kronor och år 1875 till 500,701 kronor, ehuru antalet försörjningshjon minskats, af dem som erhållit full försörjning, från 6,445 år 1870 till 6,105 år 1875 och af dem, som endast till mindre del blifvit af *fattigvården* understödde, från 10,841 år 1870 till 7,197 år 1875.

Det torde ännu vara för tidigt att fälla något omdöme om verkningarna af de nya principer, som utgöra grunden för Kungl. förordningen angående *fattigvården* i riket den 9 Juni 1871, men hittills synas desamma icke hafva inom Vermland föranlett till minskade kostnader, likasom för visso tvister i *fattigvårds*ärenden ingalunda äro i aftagande.

Femårsperioden 1866—1870 var till följd af svåra missväxter i flere hänseenden bekymmersam och ställde på länets invånare höga kraf på omtanke och uppföringar. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande hade emellertid tillfredsställelsen att kunna afsluta sin för nämnda tidrymd afgifna berättelse med ett offentligt erkännande af den beredvillighet till uppföringar och den kloka omtänksamhet, hvarmed ej blott länets landsting utan äfven vederbörande inom de mindre kommunerna under de hårda åren på ett berömvärdt sätt verkade till den utbredda nödens lindrande. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande har nu den ännu större tillfredsställelsen att kunna afsluta denna berättelse med den underdåniga anmälan, att till följd af i allmänhet goda skördar under den tidrymd, som nu är i fråga, en dylik omtanke icke behöft tagas i anspråk.

Karlstad i Landskansliet den 30 December 1876.

H. GYLLENRAM.

Axel Anderson.

C. E. Varenius.

Tab. N:o 1.
FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
	Den 31 December enligt presternas summariska uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.						Bevä- rings- mansk- ap af alla 5 kl. en- ligt form. H i för- ordn. den 9 Febr. 1861.	Enligt årets månster- rullor approbe- rade be- väring- pligtige.
				Hela folkmängden af			Deraf fria från mantals- penningar.				
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.		
Å landsbygden.											
År 1871	122,157	127,885	250,042	121,079	127,129	248,208	61,514	67,546	129,060	3,039	1,345
» 1872	122,596	128,356	250,952	121,493	127,393	248,886	61,073	66,769	127,842	2,981	1,390
» 1873	123,478	128,983	252,461	121,863	127,648	249,511	60,291	66,209	126,500	2,904	1,224
» 1874	124,170	129,272	253,442	123,198	128,402	251,600	60,623	66,495	127,118	3,148	1,546
» 1875	124,442	129,344	253,786	123,747	128,592	252,339	60,579	66,157	126,736	3,545	1,816
I städerna.											
Karlstad år 1871	2,540	3,164	5,704	2,508	3,111	5,619	1,186	1,313	2,499	112	24
» » 1872	2,644	3,348	5,992	2,540	3,168	5,708	1,217	1,336	2,553	99	16
» » 1873	2,747	3,450	6,197	2,647	3,351	5,998	1,258	1,391	2,649	101	36
» » 1874	2,798	3,555	6,353	2,761	3,466	6,227	1,298	1,438	2,736	109	44
» » 1875	2,891	3,650	6,541	2,793	3,557	6,350	1,314	1,457	2,771	105	51
Kristinehamn år 1871	1,655	2,011	3,666	1,607	1,973	3,580	827	1,064	1,891	44	18
» » 1872	1,726	2,047	3,773	1,657	2,017	3,674	842	1,032	1,874	43	18
» » 1873	1,809	2,111	3,920	1,732	2,049	3,781	848	1,000	1,848	41	13
» » 1874	1,845	2,187	4,032	1,813	2,127	3,940	928	1,073	2,001	68	31
» » 1875	1,895	2,282	4,177	1,841	2,211	4,052	850	1,071	1,921	75	38
Filipstad år 1871	1,096	1,208	2,304	1,087	1,212	2,299	536	544	1,080	17	10
» » 1872	1,105	1,234	2,339	1,096	1,254	2,350	530	544	1,074	32	13
» » 1873	1,159	1,290	2,449	1,168	1,301	2,469	544	555	1,099	26	9
» » 1874	1,208	1,327	2,535	1,203	1,348	2,551	576	584	1,160	29	15
» » 1875	1,235	1,342	2,577	1,223	1,361	2,584	581	567	1,148	54	35
Summa för länets städer år 1875	6,021	7,274	13,295	5,857	7,129	12,986	2,745	3,095	5,840	234	124
I hela länet.											
År 1871	127,448	134,268	261,716	126,281	133,425	259,706	64,063	70,467	134,530	3,212	1,397
» 1872	128,071	134,985	263,056	126,786	133,832	260,618	63,662	69,681	133,343	3,155	1,437
» 1873	129,193	135,834	265,027	127,410	134,349	261,759	62,941	69,155	132,096	3,072	1,282
» 1874	130,021	136,341	266,362	128,975	135,343	264,318	63,425	69,590	133,015	3,354	1,636
» 1875	130,463	136,618	267,081	129,604	135,721	265,325	63,324	69,252	132,576	3,779	1,940

För tabb. N:is 2 och 3 om JORDBRUK och BOSKAPSSKÖTSEL hänvisas till tabb. A, B och C i berättelsens text.

Tab. N:o 4.

SKOGSHUSHÅLLNING.

1. Särskilda slag af skogar m. m.	2. Areal vid pe- riodens slut.	3. Till ordnad skogshushåll- ning indelade.	4. 5. 6. Afverkningsbelopp		
			År.	utfördt i	
	Qvadratref.			År.	kvantitet. Kubikfot.
1. Kungl. Maj:t och kronan omedelbart tillhörige och under dess disposition stående: (Krono- parker och -skogar)	410,20		1871	1,100,525	51,947,70
2. Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers	406,937,82	144,675,36	1872	1,835,742	46,809,70
3. Häradsallmänningar	} Finnas icke.		1873	1,803,856	110,181,70
4. Sockenallmänningar (oskiftade)			1874	1,113,669	41,897,20
5. Ekplanteringar			1875	1,347,203	39,319,88
6. Mullbärsplanteringar					
7. Andra skogsplanteringar	230	230			
8. Flygsandsfält. Finnas icke.					
9. Enskildes skogar.					

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1. År.	2. Björnar.	3. Vargar.	4. Lodjur.	5. Jervvar.	6. Belopp af utbetald be- löning. Kronor.
1871.....	—	—	17	—	425
1872.....	2	—	12	—	400
1873.....	—	—	32	—	800
1874.....	—	—	27	—	675
1875.....	2	—	32	—	900
Summa	4	—	120	—	3,200

För tab. N:o 6 angående de AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR saknas uppgifter.

Tab. N:o 7 a.

BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19.								20.		21.	22.											
											Särskilda slag af inrättningar.	Antal fabriker		Drifkraft, bestående af				Antal begagnade maskiner och redskap.		Egare eller innehafvare.			Arbetare.								Tillverkningsquantitet till antal, fot, skålpund m. m. samt värde.		Egares eller innehafvares beviljning i och för rörelsen. Kronor.
												i gång.	ej begagnade.	vatten.	ånga eller varmluft.	Berkämda hästkrafter.	Ensam egare eller innehafvare.	Hölag.	Verkmästare.	öfver 18 år			under 18 år.		Summa.								
																				vid fabriken man-tals-skrifne.	vid fabriken ej man-tals-skrifne.		m.	q.		m.	q.						
Under året.	Antal.						m. q.		Antal.								Quantitet.	Värde.															
1. Å landsbygden.																																	
Färgerin	19	1	—	2	—	2	70	18	—	1	2	10	—	2	—	2	—	16	—	—	26,411,00	47,50											
Garfverin	50	—	2	—	—	—	246	49	1	2	6	45	—	17	—	1	—	69	—	—	110,789,00	141,50											
Gjuterin	5	—	—	4	—	20	9	1	1	2	4	19	1	2	—	2	—	28	—	—	71,030,50	1,00											
Mekaniska verkstäder	2	—	—	2	—	17	14	1	—	1	3	20	—	21	—	8	—	52	—	—	79,168,00	90,00											
Glasbruk	5	—	—	1	—	13	27	—	—	5	31	201	11	13	2	81	12	351	—	—	730,432,00	384,12											
Pappersbruk	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	4	—	—	—	—	—	4	—	—	—	5,00											
Mejerin	3	—	2	—	—	—	—	2	—	2	1	—	3	—	—	—	—	4	—	—	11,638,00	—											
Nitroglycerinfabrik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,00											
Oljeslageri	1	—	—	1	1	—	1	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	2,403,00	18,00											
Trämassfabriker	2	4	—	6	—	1,000	9	—	—	4	3	47	—	26	—	6	—	82	—	—	40,000,00	100,00											
Pappersmassfabrik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	10,00											
Tegelfabriker	5	2	1	2	—	5	1	2	—	6	1	10	1	5	—	3	8	28	—	—	28,512,00	59,00											
Tekniska fabriker	2	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	2	—	3	1	1	1	9	—	—	21,930,00	32,00											
Ölbryggerin	10	—	—	—	—	—	—	4	—	5	10	23	8	13	3	—	2	59	—	—	75,475,00	62,00											
Tobaksfabrik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3	—	—	—	—	—	4	—	—	—	20,00											
Torfabriker	2	1	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,400,00	6,00											
Tändsticksfabrik	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—											
Lerpipfabriker	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3	2	—	—	5	—	—	—	—											
Spikfabrik	1	—	—	1	—	40	12	—	—	—	12	12	—	—	—	8	—	32	—	—	331,367,10	—											
Smältsmide o. Valsverk	1	—	—	1	—	125	4	—	—	—	13	42	—	4	—	10	—	69	—	—	597,466,80	—											
Summa	114	9	5	21	1	1,222	393	84	2	34	88	443	24	109	8	122	23	517	—	—	2,129,022,40	977,12											
2. I städerna.																																	
Bryggeri	1	—	Handkraft.				—	1	—	—	—	2	—	2	—	—	—	4	—	—	—	2,00											
Garfverin	3	—	D.o.		1	4	—	2	—	1	—	16	—	4	13	—	—	33	(85,000 ₰ läder, diverse till värde af 120,000 kr.)		159,600,00	75,00											
Mekaniska verkstäder	2	—	—		1	20	—	—	—	2	2	—	—	322	—	32	—	356	Gjutgods och maskiner.....		752,648,00	975,64											
Repslageri	1	—	Handkraft.				—	1	—	—	1	—	—	4	—	8	—	13	Diverse tågvirke.....		—	35,00											
Tobaksfabriker	5	—	D.o.		1	12	1	3	—	2	4	5	—	37	34	60	28	168	332,052 ₰ tobak, 26,788 ₰ snus.....		578,046,40	270,00											
Tändsticksfabriker	3	—	—		1	5	7	1	—	1	1	—	—	26	23	13	9	72	Diverse tändstickor.....		47,315,90	73,83											
Manufakturverk	1	—	—				—	1	—	1	—	—	—	11	9	9	4	33	—		—	48,83											
Ullspinneri	1	—	—		1	4	4	1	—	1	—	—	—	3	—	1	6	11	6,000 ₰ ullgarn.....		9,000,00	10,00											
Benstamp med qvarn	1	—	—		1	10	2	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	1,500 centuer benmjöl.....		9,000,00												
Tändrörsfabrik	1	—	—		1	1/2	6	1	—	—	1	—	—	2	—	1	—	4	2,000,000 st. tändrör.....		12,000,00	40,00											
Summa	19	—	3	4	55 1/2	20	12	—	7	10	23	—	413	79	124	47	696	—	—	—	1,567,610,30	1,530,30											

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIN OCH SKJUTSNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Särskilda slag af vägar.	Längd i mil				Kostnad i kronor för de under perioden				Antal gästgifverin vid periodens slut.	Antal hästar, utgångne		
	af hvarje slag af motstående vägar	af inderlade, med skjutsstationer försedda vägar	af fulländade och afsynade nya vägar	af omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor	fulländade nya vägar		omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor			År.	till kung- och kronoskjuts.	till gästgifveriskjuts.
					af statsmedel.	af kommunernas medel.	af statsmedel.	af kommunernas medel.				
	vid periodens slut.		under perioden.									
Allmänna landsvägar.....	119,7	118	0,3	0,1	—	—	3,846,38	48,425,57	140	1871 1872 1873 1874 1875	346	30,088
Häradsvägar	98,8	88,5	2,5	9,7	15,000	—	—	14,594,56	—		345	37,348
Socknevägar	80,2	21	1,5	—	—	3,000	—	—	—		393	50,132
I städer.....	3,9	—	—	—	—	—	—	—	3		550	59,979
											267	47,863
Summa	302,6	227,5	4,3	9,8	15,000	3,000	3,846,38	63,020,15	143	—	1,901	225,410
Deraf med skjutsentreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	116	—	—	—

Anmärkingar och ytterligare upplysningar:

Beloppet af beviljade statsmedel upptages här endast för de vägomläggningar, som under femårsperioden hunnit fullbordas.
 Då allmän väg, der resande med gästgifvareskjuts fortskaffas, i lag betecknas såsom landsväg, hafva alla gästgifvaregårdar å landet upptagits vid rubriken »allmän landsväg.»

Tab. N:o 9 a.

Sjöfart, År 1875.

Segelfartyg och båtar af tre nylåster eller 9,42 register-tons och deröfver samt Ångfartyg.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
	Till inrikes sjöfart begagnade.									Ej begagnade.					
	Seglande.			Med ångmaskin försedda.			Besättning.			Med ångmaskin försedda.			Besättning.		
	Antal.	Dräktighet.		Antal.	Dräktighet.		Huskraft.	Skeppare.	Maskinister, eldare och sjöfolk.	Antal.	Dräktighet.		Huskraft.	Skeppare.	Maskinister, eldare och sjöfolk.
		Nylåster.	Register-tons.		Nylåster.	Register-tons.					Nylåster.	Register-tons.			
Landsbygden	132	1,691,7	167,04	27	57	—	329	31	146	1	2,5	—	8	1	2
Arvika köping	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa för landsbygden	132	1,691,7	167,04	27	57	—	329	31	146	1	2,5	—	8	1	2
Städerna: Kristinehamn.....	5	88	—	—	—	—	—	—	—	3	84	—	73	3	—
Karlstad	44	877	—	14	248,5	—	295	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa för städerna	49	965	—	14	248,5	—	295	—	—	3	84	—	73	3	—

Tab. N:o 9 b.

HANDLANDE OCH DERAS BETJENING, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Å landsbygden.	Har dlande.		Betjening.		Bevilling i och för rörelsen.
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.	Kronor. öre.
1:o Handlande, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe.....	371	9	170	8	3,203 08
I städerna.					
1:o Handlande, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe.....	118	14	112	24	4,286 60
Summa	489	23	282	32	7,489 68

Tab. N:o 10 a.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M. Å LANDSBYGDEN, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur.	H e m m a n.			A n t a l				Taxerings- värde.
	M a n t a l		Bruk- nings- delar.	jordtorp.	ryttare-, soldat- o. båtsmans- torp.	back- stugor.	andra lägen- heter.	Kronor.
	oförmed- lade.	nuvarande.						
A) Krono-egendomar.								
1) Under allmän disposition.								
b) Säterin.....	1	1	1	8	—	—	—	80,000
c) Hemman.....	73	73	15	11	1	—	—	196,200
d) Boställen.....	90	86	135	219	3	33	6	3,152,110
f) Jordlägenheter.....	—	—	—	25	—	—	12	52,100
g) Fiskerin.....	—	—	1	—	—	—	—	—
h) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	—	10	42,200
2) Under enskild disposition.								
b) Hemman.....	119	119	27	6	—	—	3	101,600
d) Jordlägenheter.....	—	—	1	—	—	—	9	4,800
f) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	—	1	3,500
B) Skatte-egendomar.								
a) Boställen.....	233	230	21	8	—	1	6	240,929
b) Säterin.....	1	1	1	—	—	—	—	52,500
c) Hemman.....	1,263	1,245	20,002	3,419	741	1,846	841	68,668,147
d) Jordlägenheter.....	—	—	22	222	115	57	553	686,941
f) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	—	491	3,776,477
C) Frälse-egendomar.								
a) Boställen.....	143	136	6	—	—	—	—	121,700
b) Säterin och ladugårdar.....	94	94	139	471	—	25	4	5,649,700
c) Rå- och rörshemman.....	16	14	77	85	—	5	—	579,900
d) Hemman.....	340	326	2,202	834	211	242	64	14,434,182
e) Jordlägenheter.....	—	—	18	2	2	—	39	119,950
f) Fiskerin.....	—	—	3	—	—	—	1	26,400
g) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	—	46	1,469,585
Summa	1,821	1,784	22,671	5,310	1,073	2,209	2,086	99,458,921

Tab. N:o 10 b.

JORDOMRÅDE OCH EGENDOMAR I STÄDERNA.

1. År.	2. 3. Tomter.		4. Antal nybyggda boningshus.	5. 6. 7. 8. 9. 10. Jordar och lägenheter.						11. 12. 13. Taxeringsvärde i kronor.								
	Antal			Åker	Äng	Skog	Betesmark m. m.	Summa jordareal	Nuvarande mantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa.						
	bebyggda.	obebyggda.											i kvadratref.					
1871	627	121	7	17,592,61	1,112,96	40,425,15	4,628,98	64,720,20	14 1/8	8,352,568	1,203,550	9,556,118						
1872	632	116	9							8,448,375	1,063,660	9,512,035						
1873	636	112	7							8,696,970	1,006,200	9,703,170						
1874	644	103	11							9,004,446	1,019,620	10,023,066						
1875	653	94	13							9,382,751	1,026,523	10,409,274						

Tab. N:o 11.

LAGA SKIFTEN, ÅREN 1871—1875.

A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n .																											
1. År.	2. Sökta skiftens antal.	3. Skiftade mantal.		4. Qvarboende del-egares skiftesantal.						5. Utflyttade del-egares skiftesantal.						6. Summa skiften.	7. Skiftade kvadratref.						8. Utgifter till landtmätare och gode män.	9. Öfriga beräknade utgifter.			
		Antal.	Oförmedlade.	Nuvarande.	skiftesantal.					Summa.	skiftesantal.						Summa.	Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impediment.			Summa.	Kronor.	Kronor.
					1.	2.	3.	4.	över 4.		1.	2.	3.	4.	över 4.												
1871...	8	8	2,250	5,960	15	11	9	1	6	42	2	1	3	3	8	17	171	4,130	2,130	388	78,345	129	85,122	14,694,57	3,414,58		
1872...	9	12	0,750	8,875	18	17	11	6	—	52	1	17	8	1	—	27	172	9,584	5,103	412	73,023	5,297	93,419	14,197,50	4,446,23		
1873...	10	7	1,250	2,330	45	22	1	—	6	74	13	6	—	1	1	21	171	3,000	2,758	66	134,746	58	140,628	22,339,16	10,062,40		
1874...	17	7	0,330	1,860	28	7	11	—	—	46	—	3	1	—	—	4	81	2,130	610	41	4,436	125	7,342	4,535,68	187,77		
1875...	11	10	0,500	6,416	18	46	17	3	—	84	6	10	5	—	—	21	214	5,160	2,797	1,309	23,989	410	33,665	15,466,64	7,178,41		
Summa	55	44	5,080	25,941	124	103	49	10	12	298	22	37	17	5	9	90	812	24,004	13,398	2,216	314,539	6,019	360,176	71,233,55	25,289,39		

Anmärkning: Oförmedlade mantal uppföras endast af landtmätarne, när det ensamt utgjort delningsgrund vid laga skifte. Här af förklaras orsaken, hvarför oförmedlade mantal äro så ringa emot nuvarande mantal.

Tab. No 12.

STATS- OCH RIKSGÄLDSMEDLEN, ÅREN 1871—1875.

Debet.					Kredit.				
	Statsmedel.		Riksgäldsmedel.			Statsmedel.		Riksgäldsmedel.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.		Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
1871.					1871.				
Ingående balans för behållning	264,390	87	118,375	85	Ingående balans för skuld	9,940	38	—	—
Inkomster	344,724	60	201,444	47	Afkortningar.....	33,622	70	8,300	03
Ankomna remisser.....	116,682	99	—	—	Utgifter.....	378,627	17	5,778	62
Utgående balans för skuld	116,796	50	—	—	Afgångna remisser.....	66,854	17	111,443	16
Summa	842,594	96	319,820	32	Utgående balans för behållning.....	353,550	54	194,298	51
I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1871...	75,738	12	8,591	23	Summa	842,594	96	319,820	32
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1872...	63,386	20	11,160	24
1872.					1872.				
Ingående balans för behållning	353,550	54	194,298	51	Ingående balans för skuld	116,796	50	—	—
Inkomster.....	342,102	78	177,634	92	Afkortningar.....	23,992	15	8,676	45
Ankomna remisser.....	245,572	93	—	—	Utgifter.....	447,325	87	5,941	20
Utgående balans för skuld.....	117,165	48	—	—	Afgångna remisser.....	103,030	12	186,049	68
Summa	1,058,391	73	371,933	43	Utgående balans för behållning.....	367,247	09	171,266	10
I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1872...	63,386	20	11,160	24	Summa	1,058,391	73	371,933	43
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1873...	55,624	61	8,150	78
1873.					1873.				
Ingående balans för behållning.....	367,247	09	171,266	10	Ingående balans för skuld	117,165	48	—	—
Inkomster.....	387,743	88	157,362	02	Afkortningar.....	23,677	56	4,948	69
Ankomna remisser.....	166,610	76	—	—	Utgifter.....	447,008	12	5,779	22
Utgående balans för skuld.....	121,129	11	—	—	Afgångna remisser.....	131,509	85	161,706	86
Summa	1,042,730	84	328,628	12	Utgående balans för behållning.....	323,369	83	156,193	35
I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1873...	55,624	61	8,150	78	Summa	1,042,730	84	328,628	12
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1874...	52,854	75	4,820	98
1874.					1874.				
Ingående balans för behållning.....	478,296	84	1,266	34	Ingående balans för skuld	121,129	11	—	—
Inkomster.....	583,160	82	—	—	Afkortningar.....	29,553	02	—	—
Ankomna remisser.....	265,615	76	—	—	Utgifter.....	498,219	53	1	58
Utgående balans för skuld.....	122,570	06	—	—	Afgångna remisser.....	272,077	92	1,264	76
Summa	1,449,643	48	1,266	34	Utgående balans för behållning.....	528,663	90	—	—
I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1874...	57,675	73	—	—	Summa	1,449,643	48	1,266	34
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1875...	63,698	38	—	—
1875.					1875.				
Ingående balans för behållning.....	528,663	90	—	—	Ingående balans för skuld	122,570	06	—	—
Inkomster.....	598,150	94	—	—	Afkortningar.....	32,294	80	—	—
Ankomna remisser.....	363,979	59	—	—	Utgifter.....	579,897	97	—	—
Utgående balans för skuld.....	117,747	73	—	—	Afgångna remisser.....	265,050	91	—	—
Summa	1,608,542	16	—	—	Utgående balans för behållning.....	608,728	42	—	—
I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1875...	63,698	38	—	—	Summa	1,608,542	16	—	—
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1876...	63,120	01	—	—

Tab. N:o 13.

S P A R B A N K E R.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.				
År.	Sparbanker.	Delegare.			Delegarnes fond.				Sparbankens egen fond.						
		Tillkomna nya	Afgångne	Qvarstående vid årets slut.	Insatta belopp	Godtgjorda räntor	Uttagna belopp	Behållning vid årets slut.	Inkomster.	Förvaltningskostnader m. m.	Behållning vid årets slut.				
	Antal.	Antal.			Kronor.				Kronor.						
1871	6	2,837	883	11,770	624,976	110,211	354,476	2,454,825	29,760	29,416	166,497				
1872	6	3,602	967	14,405	598,314	116,611	337,565	2,832,185	27,851	13,297	181,051				
1873	6	4,609	1,114	17,900	801,727	128,759	400,998	3,361,674	44,419	18,647	206,822				
1874	6	4,082	1,567	20,415	944,627	163,239	609,244	3,860,296	44,832	19,300	232,354				
1875	6	2,724	2,033	21,106	720,001	178,807	657,274	4,101,831	54,508	23,032	263,830				
1.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.
År.	Klassifikation af sparbanksdelegarne efter deras inestående behållning vid årets slut.														
	I nedanstående antal sparbanker.	Under 10 Kronor.		10—50 Kronor.		50—100 Kronor.		100—500 Kronor.		500—1000 Kronor.		Öfver 1000 Kronor.		Summa.	
		Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.
1871	6	2,582	10,668	2,980	74,585	1,448	105,167	3,475	780,235	727	490,029	558	994,143	11,770	2,454,827
1872	¹⁾ 5	1,254	5,811	1,788	46,094	888	63,764	1,886	429,912	358	262,446	234	397,846	6,408	1,205,873
1873	¹⁾ 5	1,561	6,844	1,983	57,178	1,250	83,865	2,439	533,519	481	323,927	263	450,492	7,977	1,455,825
1874	¹⁾ 5	1,852	7,742	2,387	69,004	1,431	93,668	2,824	660,267	587	403,504	334	520,534	9,415	1,754,719
1875	¹⁾ 5	2,052	8,796	2,491	69,709	1,346	101,062	2,917	635,066	722	478,859	399	651,726	9,927	1,945,218
<i>Anmärkning:</i>															
¹⁾ Klassifikationen saknas för Karlstads sparbank.															

Tab. N:o 14.
FATTIGVÅRDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.			
År.	Fattigvårds-samhälle				Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.										Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Fattigvårdens									
	med gemensam fattigvård.		med fattigvården roteris delad.		Äldre personer, vårdade				Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Summa af båda könen.		Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Inkomster. Kronor.									
					i fattighus.		på annat sätt.											Afkastning af egen-dom, kollek-ter, m. m.		Personel afgift.		Tillskott		Ersättning		Summa inkomster.	
	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	Summa.	m.	q.	Summa.	efter fyrk eller be-villnings-grund.	efter annan grund.	af stats-medel.	af annat fattig-vårds-samhälle.							
I städerna.																											
1871	3	—	—	2	27	55	19	32	109	109	155	196	351	89	256	345	2,436	2,455	33,988	2,105	255	270	41,509	40,306			
1872	3	—	—	2	31	52	20	32	103	106	154	190	344	73	248	321	2,904	2,444	35,900	1,894	240	470	43,852	39,439			
1873	3	—	—	2	31	49	16	32	105	97	152	178	330	65	245	310	2,574	2,460	34,174	1,658	259	90	41,215	41,461			
1874	3	—	—	2	30	51	17	32	81	109	128	192	320	75	248	323	2,443	2,525	37,393	1,596	255	107	44,319	41,627			
1875	3	—	—	2	43	48	8	29	92	105	143	182	325	81	270	351	2,723	2,639	35,916	1,634	311	141	43,364	44,957			
På landet.																											
1871	62	26	354	10	6	9	1,319	2,376	1,230	1,213	2,555	3,598	6,153	2,751	4,833	7,584	14,250	32,791	268,256	116,439	737	1,386	433,859	438,637			
1872	62	26	356	10	6	12	1,300	2,349	1,239	1,231	2,545	3,592	6,137	2,577	4,661	7,238	11,275	34,260	274,750	112,628	1,084	1,869	435,866	432,945			
1873	62	26	361	12	47	51	1,235	2,275	1,228	1,211	2,510	3,537	6,047	2,428	4,370	6,798	14,286	35,643	274,219	111,449	786	851	437,234	428,144			
1874	62	27	356	12	48	53	1,205	2,358	1,168	1,110	2,421	3,521	5,942	2,318	4,567	6,885	14,164	36,004	277,713	117,983	994	1,741	448,664	453,294			
1875	62	27	358	13	57	68	1,120	2,279	1,167	1,089	2,344	3,436	5,780	2,335	4,511	6,846	16,317	37,454	289,923	109,309	760	840	454,603	455,744			
I hela länet.																											
1871	65	26	354	12	33	64	1,338	2,408	1,339	1,322	2,710	3,794	6,504	2,840	5,089	7,929	16,686	35,246	302,244	118,544	992	1,656	475,368	478,943			
1872	65	26	356	12	37	64	1,320	2,381	1,342	1,337	2,699	3,782	6,481	2,650	4,909	7,559	14,179	36,704	310,650	114,522	1,324	2,339	479,718	472,381			
1873	65	26	361	14	78	100	1,251	2,307	1,333	1,308	2,662	3,715	6,377	2,493	4,615	7,108	16,860	38,103	308,393	113,107	1,045	941	478,449	469,605			
1874	65	27	356	14	78	104	1,222	2,390	1,249	1,219	2,549	3,713	6,262	2,393	4,815	7,208	16,607	38,589	315,111	119,579	1,249	1,848	492,983	494,921			
1875	65	27	358	15	100	116	1,128	2,308	1,259	1,194	2,487	3,618	6,105	2,416	4,781	7,197	19,040	40,093	325,839	110,943	1,071	981	497,967	500,701			